

Siemenpuu – kansalaisliikkeiden
yhteistyösäätiö sr

Kehitysyhteistyön ohjelma 2026–2029

SIEMENPUU

Sisällysluettelo

Käsitteet.....	1
Yhteenveto	3
1. Lähtökohta	4
2. Muutosteoria	5
3. Toiminnan teemat	8
3.1 Yhteisömetsät	8
3.2 Biokulttuuriset oikeudet	9
3.3 Feministinen agroekologia	10
3.4 Energiaoikeudenmukaisuus	11
4. Hankerahoitus	11
4.1 Yleistä	11
4.2 Kenia.....	13
4.3 Liberia.....	17
4.4 Mali.....	19
4.5 Mosambik	23
4.6 Myanmar	25
4.7 Globaali yksityissektoriyhteistyö.....	28
4.8 Hankerahoituksen prosessit.....	29
5. Viestintä ja vaikuttaminen	32
6. Tulosohejaus	34
7. Ohjelman resurssit.....	36

Käsitteet

1

Biokulttuuriset oikeudet

Biokulttuuriset oikeudet on kansainvälisistä ympäristö- ja ihmisoikeussopimuksista käytävään keskusteluun noussut käsite, jota käytetään alkuperäiskansojen ja perinteisten elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen oikeuksista elinympäristöihinsä, niiden elonkirjoon ja yhteisöjen siihen sopeutuneisiin omaehtoihin elinehtoihinsa.

Ekologinen demokratia

Siemenpuu tavoittelee kestävyysmurrosta ekologiseen demokratiaan. Ekologinen demokratia kuvaa toivotun yhteiskunnan piirteitä mukaan lukien ekologisesti kestävät, demokraattiset ja sosiaalisesti tasa-arvoiset yhteisöt ja oikeudenmukainen maailmanjärjestelmä. Ekologinen demokratia tuo ympäristönäkökulman kokonaisvaltaiseen demokratiaan, jossa yhdistyy elämän kaikki osa-alueet: poliittinen, kulttuurinen, taloudellinen, sosiaalinen, sukupuolellinen ja ekologinen.

Elämäntapa

Elämäntapa on yksilölle tai yhteisölle tunnusomainen tapa elää tai toimia. Kestävällä elämäntavalla tarkoitetaan sellaista elämäntapaa, joka säästää energiaa ja luonnonvaroja. Tässä ohjelmadokumentissa kestävällä elämäntavalla tarkoitetaan paikallisyhteisöjen ja alkuperäiskansojen kestävää perinteistä maan ja metsän käyttöä sekä toimeentuloa, joka on vahvistunut mm. uusiutuvan kestävan energian ja agroekologisten menetelmien hyödyntämisen avulla.

Energiaoikeudenmukaisuus

Energiaoikeudenmukaisuus on käsite, jossa oikeudenmukaisuuden periaatteet liitetään energiapolitiikkaan, energiantuotantoon ja -järjestelmiin, energiankulutukseen, energia-aktivismiin, energiaturvallisuuteen ja ilmastonmuutokseen. Yhtenä tavoitteena on kestävä energiaköyhyyden vähentäminen (SDG 7).

Feministinen agroekologia

Agroekologiassa tavoitellaan paikallisyhteisöihin sekä vastuulliseen tuottamiseen ja kuluttamiseen perustuvaa ruokajärjestelmää. Agroekologisen ruoantuotannon menetelminä edistetään muun muassa maaperän elinvoimaisuuden vaalimista, ravinteiden kierrättämistä, monilajista vuoroviljelyä ja peltometsäviljelyä.

Feministisessä näkökulmassa agroekologiaan korostuvat sukupuolten tasa-arvoiset oikeudet muun muassa viljelymaan hallintaan, siemeniin, tietotaitoon, toimeentuloon sekä osallisuuteen ja päätöksentekoon. Keskusteluun nostetaan kysymyksiä perinteisesti naisten ja miesten vastuina pidettyjen töiden arvottamisesta, koti- ja hoivatyön sukupuolittuneesta jakautumisesta, perheiden ja yhteisöjen valtasuhteista sekä ajankäytön jakautumisesta.

Kestävyysmurros

Kestävyysmurros on kokonaisvaltainen keino pysäyttää luontokato ja hillitä ilmastonmuutosta. Se tarkoittaa syvällistä näkemysten sekä yhteiskunnan rakenteiden ja toimintojen muutosta, joka edistää

luonnonvarojen käytön kestävyttä, luonnon monimuotoisuuden elpymistä ja kestävien elämäntapojen rakentumista. Kestävyysmurroksessa pyritään purkamaan yhteiskuntien rakenteellisia ja järjestelmätason esteitä, jotka rajoittavat kokonaisvaltaisen kestävyuden saavuttamista.¹

Maa-oikeudet

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus omistaa, käyttää, kehittää ja hallita niitä maita, alueita ja luonnonvaroja, jotka ovat niiden hallussa perinteisen omistuksen tai muun perinteisen hallussapidon tai käytön perusteella tai jotka ne ovat muutoin hankkineet. Tässä ohjelmadokumentissa käsitellään eniten yhteisöllisiä maa-oikeuksia ja alkuperäiskansoihin rinnastetaan myös muut paikallisyhteisöt. Valtioiden olisi tunnustettava ja suojeltava näitä oikeuksia lailla.

2

Yhteisömetsä(talous)

Yhteisömetsät ovat paikallisyhteisöjen kollektiivisesti hallinnoimia metsäalueita. Hallinnointioikeudet voivat perustua joko perinneoikeuksiin tai lainsäädäntöön. Yhteisömetsätalous on 1970-luvulla yleistynyt osallistava metsätalousmalli, jossa paikallisyhteisöt osallistuvat aktiivisesti metsänhoitoon ja maankäyttöä koskevaan päätöksentekoon. Toisin kuin keskitetyissä hallintojärjestelmissä, yhteisön metsätaloudessa korostetaan voimakkaammin paikallisten yhteisöjen sidosryhmien sekä hallitusten ja kansalaisjärjestöjen osallistumista ja yhteistyötä. Näiden ryhmien osallistumisen taso riippuu yhteisön metsähankkeesta, hallintojärjestelmästä ja alueesta.

Ympäristöihmisoikeuspuolustajat

YK:n mukaan² ympäristöihmisoikeuspuolustajat ovat "yksityisiä ihmisiä tai ryhmiä, jotka henkilökohtaisessa tai ammatillisessa roolissaan ja rauhanomaisesti pyrkivät puolustamaan ja edistämään ihmisoikeuksia ympäristöön (sisältäen vesi, ilma, maa, kasvillisuus ja eläimistö) liittyen". Ympäristökysymyksissä toimivat ihmisoikeuspuolustajat kohtaavat yhä enemmän turvallisuusuhkia maailman luonnonvarojen huetessa ja kamppailun niistä käydessä intensiivisemmäksi. Suomen kehityspolitiikan yhtenä tavoitteena on suojella ympäristöihmisoikeuspuolustajia osana tavoitetta edistää kansalaisyhteiskunnan ja haavoittuvien ihmisten osallistumista päätöksentekoon. YK:n ihmisoikeusneuvosto on hyväksynyt vuonna 2019 päätöslauselman ympäristöihmisoikeuspuolustajien merkityksestä ja suojelun tarpeesta.³ Siemenpuu tukee ympäristöihmisoikeuspuolustajien toimintaa ja tarvittaessa osallistuu heidän suojeleunsa osana globaalia liikettä⁴.

Ympäristöoikeudenmukaisuus

Ympäristöoikeudenmukaisuus tarkoittaa ympäristöasioihin liittyvää tasa-arvoisuutta ja yhtäläisiä oikeuksia. Se edellyttää ympäristöhyötyjen ja -haittojen tasa-arvoista jakautumista, mahdollisuutta osallistua ympäristön käyttöä koskevaan päätöksentekoon ja eri ihmisten ja yhteisöjen sekä heidän tarpeidensa tunnustamista. Se kiinnittää huomion syrjinnän ja marginalisoinnin muotoihin, joilla luonnonvarojen anastetaan haavoittuvilta ryhmiltä ja yhteisöjä altistetaan luonnonvarojen hyödyntämisestä aiheutuville ekologisille haitoille.

¹ Kuvaus Suomen Luontopaneelin julkaisusta 4/2024, s.4

² <https://www.unep.org/explore-topics/environmental-rights-and-governance/what-we-do/advancing-environmental-rights/who>

³ https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/40/11

⁴ ALLIED – Alliance for Land, Indigenous and Environmental Defenders <https://allied-global.org/>

Yhteenveto

Ohjelma on jatkoa Siemenpuun yli 20-vuotiselle toiminnalle globaalin etelän kansalaisyhteiskuntien ja ympäristönpuolustajien tukijana kestävien toimeentulon keinojen ja elämäntapojen, ympäristön ja paikallisyhteisöjen oikeuksien puolesta. Siemenpuu tekee näissä teemoissa myös viestintää ja vaikuttamistyötä Suomessa ja globaaliverkostojen kautta: tämä vahvistaa toiminnan tuloksia sekä lisää vastavuoroista oppimista globaalin etelän ja pohjoisen välillä.

3

Ohjelmassa tuetaan vuosina 2026–2029 noin 35 hanketta, jotka ovat paikallisten järjestöjen suunnitteleamia ja toteuttamia. Siemenpuu tekee rahoituspäätökset järjestöiltä saatujen hakemusten perusteella. Toiminnan pääkohdemaina ovat Kenia, Liberia, Mali, Mosambik ja Myanmar, joista kaikista Siemenpuulla on pitkäaikainen kokemus. Hankkeiden pääasiallisina hyödynsaajina ja oikeudenhaltijoina ovat haavoittuvimmassa asemassa olevat maaseudun alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöt, jotka ovat riippuvaisia elinympäristönsä luonnonvaroista toimeentulonsa perustana.

Rahoitettavissa hankkeissa edistetään alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen oikeuksien toteutumista vahvistamalla niin oikeudenhaltijoiden kuin vastuunkantajienkin toimintavalmiuksia. Erityishuomio on naisten ja vammaisten aseman kohentamisessa. Biokulttuuriset ja maa-oikeudet sekä maatalouden, metsien käytön ja energiantuotannon kestävät käytännöt ovat ohjelman keskiössä niin toimeentulon kuin ympäristötavoitteidenkin kannalta. Tällä ohjelmakaudella edellä mainituissa teemoissa pilotoidaan myös uutta globaalin etelän järjestöille suunnattua hakuikkunaa hankkeille, joissa järjestöt tekevät yhteistyötä suomalaisen yksityissektorin kanssa.

Hankekumppaneita tuetaan toimintansa kehittämisessä sekä yhteistyön ja koordinaation vahvistamisessa paikallisesti ja globaalisti. Ohjelmassa tavoitetaan satoja paikallisia järjestöjä ja toimintaryhmiä sekä ympäristönpuolustajia. Heidän toimintavalmiutensa kestävästä yhteiskunnallisesta muutoksesta edistäjinä vahvistuvat.

Ohjelman tuloksena maaseudun yhteisöjen yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää kestäviä toimeentulon keinoja ovat vahvistuneet, metsien ja maatalousympäristön elonkirjoja on suojeltu ja vahvistettu. Oikeudenhaltijoiden ja vastuunkantajien toimintavalmiudet osallistua kestävyysmurroksen edistämiseen ovat vahvistuneet. Tavoitteena on vahvistaa ainakin 20 000 henkilön (ml. perheenjäsenet 100 000 henkilön) toimeentuloa.

Siemenpuu viestii aktiivisesti ohjelmassa tuetuista ympäristöhankkeista, niiden haasteista ja tuloksista. Pyrimme parantamaan suomalaisten tietoisuutta kestävyysmurroksen edistämisestä erityisesti luonnonvarojen yhteisöpohjaisen hallinnan kysymyksissä sekä ymmärrystä etelän kansalaisyhteiskuntien ja ympäristöihmisoikeuspuolustajien tärkeästä roolista globaalien haasteiden ratkaisemisessa. Ohjelman tuloksena myös suomalaiset toimivat aktiivisemmin globaalin oikeudenmukaisuuden edistämiseksi.

1. Lähtökohta

Ohjelma on jatkoa Siemenpuun yli 20-vuotiselle toiminnalle globaalin etelän kansalaisyhteiskuntien ja ympäristönpuolustajien tukijana, joka toimii kestävien toimeentulon keinojen ja elämäntapojen, ympäristön ja paikallisyhteisöjen oikeuksien puolesta. Siemenpuu vahvistaa kehittyvien maiden aktiivisia ja moniäänisiä kansalaisyhteiskuntia ja niiden toimintaedellytyksiä pitkäjänteisesti.

Siemenpuun toiminnan ja ohjelman yleisenä kehitystavoitteena on maailma, jossa elonkirjon köyhtyminen ja ilmastonmuutos on pysäytetty kestävälle tasolle, samalla kun kaikkien edellytykset hyvään elämään on mahdollistettu ekososiaalisesti kestäväillä elämänmuodoilla ja tavoilla tulla toimeen.

4

Tämän tavoitteen saavuttaminen tuntuu olevan entistä kauempana. Ympäristön tila on huolestuttava. Köyhyys ja eriarvoisuus eivät ole väistymässä. Meneillään olevien sotien ja konfliktien aiheuttama inhimillinen kärsimys ja ympäristötuhot ovat mittavia. Globaalisti tunnustettu tarve kestävyysmurrokseen ei ole näkynyt riittävästi päätöksenteossa ja politiikkatoimissa, vaikka tieto ympäristön tilasta ja sen vaikutuksista inhimilliseen kehitykseen on jatkuvasti lisääntynyt. Viimeisempänä esimerkkinä hallitustenvälisen luontopaneelin (IPBES) joulukuussa 2024 julkaisemat arviointiraportit⁵ kokoavat kattavasti tietoa tarvittavasta murroksesta.

Kestävyysmurros on edelleen mahdollista saavuttaa ja IPBESin raportit vahvistavat Siemenpuun toiminnan tavoitteiden ja periaatteiden tarkoituksenmukaisuuden kestävyysmurroksen edistämisessä: *Alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tiedolla ja osaamisella on kestävyysmurroksen tavoittamisessa keskeinen rooli.*⁶ *Politiikkatoimien suunnittelun ja päätöksenteon perustana täytyy olla alkuperäiskansojen oikeuksien tunnustaminen ja paikallisyhteisöjen osallistaminen.*⁷ *Kansalaisyhteiskunta ja ympäristöihmisoikeuspuolustajat ovat kohdanneet väkivaltaa ja oikeuksiensa loukkauksia. Heidän suojelemisellaan tuetaan kestävyysmurrosta.*⁸

Tukemalla globaalin etelän kansalaisliikkeiden toimintaa, joka edistää kestäviä elämäntapoja, vahvistaa ympäristöoikeudenmukaisuutta ja ajaa paikallisyhteisöjen oikeuksia, tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Moniäänisen kansalaisyhteiskunnan kaikilla tasoilla tapahtuvan yhteistyön ja verkostoitumisen avulla vahvistetaan ympäristöoikeudenmukaisuutta ajavia liikkeitä ja turvataan ympäristöihmisoikeuspuolustajien toiminnan edellytyksiä ja jatkuvuutta. Samalla jaetaan parhaita käytäntöjä ympäristön suojelemiseksi ja yhteisöjen oikeuksien vahvistamiseksi.

Siemenpuun rooli on rahoittaa ja muulla yhteistyöllä tukea paikallisten järjestöjen toimintaa näiden hankehakemusten pohjalta. Tavoitteena on tukea erityisesti kansalaisliikkeisiin perustuvia tai muuten paikallisyhteisöjä lähellä olevia järjestöjä. Hankkeiden oikeudenhaltijoilla tulee olla vahva rooli toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, seurannassa ja arvioinnissa. Hanketuen lisäksi Siemenpuu tekee viestintää ja vaikuttamista suomalaisten toimijoiden globaalivastuun lisäämiseksi ja syventämiseksi.

Ohjelmakaudella 2022–2025 Siemenpuu pystyi tukemaan tehokkaasti kumppanijärjestöjen ja paikallisyhteisöjen toimintavalmiuksia ja toimeentulon kestäväyttämistä. Siemenpuun rooli

⁵ IPBES julkaisi joulukuussa 2024 kaksi laajaa arviointiraporttia: raportin luonnon monimuotoisuuden, veden, ruokajärjestelmän, terveyden ja ilmastonmuutoksen välisistä kytköksistä ([Nexus Assessment](#)) sekä raportin luontokadon juurisyistä ja kestävyysmurroksen edistämisestä ([Transformative Change Assessment](#)).

⁶ IPBES:in Transformative Change Assessment -arviointiraportin Key Message 5.

⁷ Key Message 8.

⁸ Key Message 16.

pääkohdemaissa vahvistui ohjelman teemoissa ja verkostoissa. Siemenpuu näyttäytyy ohjelmansa kokoa suurempana toimijana ja on pystynyt tukemaan järjestöjen yhteistyötä. Potentiaalia tämän roolin ja tulosten lisävahvistamiseen kustannustehokkaasti on paljon.

Ohjelman viestintä- ja vaikuttamistyön osuus on tukenut saavutettuja tuloksia. Ohjelmakauden 2022–2025 onnistumisena voi pitää myös lisääntyneitä yhteydenottoja ja yhteistyöehdotuksia monialaisesti kehityspoliittisilta toimijoilta sekä Suomesta että ulkomailta.

Ohjelmakaudella 2026–2029 Siemenpuun toiminta jatkuu samoissa teemoissa ja samoissa pääkohdemaissa kuin edellisellä ohjelmakaudella. Uutena kokonaisuutena avataan niin pääkohdemaihin kuin muihinkin globaalin etelän maihin suunnattu hakuikkuna kansalaisjärjestöjen yritys yhteistyöhankkeille liittyen suomalaisiin yrityksiin tai investointeihin. Viestintä- ja vaikuttamistyössä syvennetään ja laajennetaan yhteistyömuotoja tuloksellisuuden vahvistamiseksi. Ohjelman budjetista globaalin etelän kansalaisjärjestöille suoraan ohjautuva rahoitus ja muu tuki on noin 87 %, viestinnän osuus on noin 4 % ja ohjelman välillisten kustannusten osuus 9 %.

Toiminnan periaatteiden säilyessä samoina myös muutosteorian keskeiset elementit ovat samoja kuin edellisillä ohjelmakausilla, mutta sitä ja erilliseen tulostamiseksi koottuja mittareita on selkeytetty. Muutosteoriat tiivistää ohjelman vahvuuden yhdistää kokonaisvaltaisesti paikallista omistajuutta kunnioittavan ympäristönsuojelun, paikallisyhteisöjen toimeentulon ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamisen.

2. Muutosteoriat

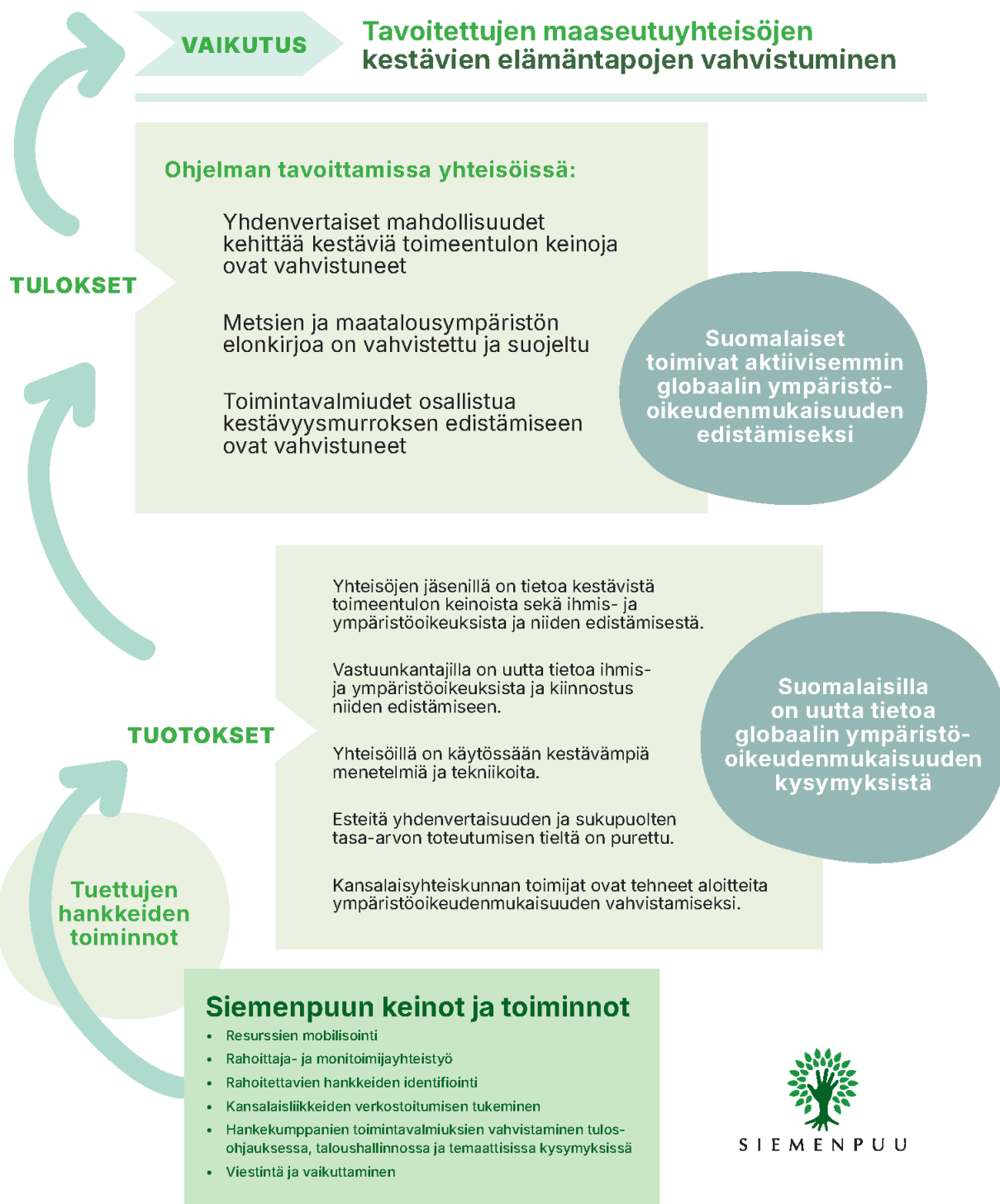
Siemenpuun kehitysyhteistyöohjelman 2026–2029 tavoitteleva vaikutus pitkällä aikavälillä on **ohjelman tavoittamien maaseutuyhteisöjen kestävien elämäntapojen vahvistuminen**. Siihen kuuluvat ympäristöä vähemmän rasittavien toimeentulon keinojen, moniäänisen kansalaisyhteiskunnan ja oikeuksien vahvistuminen. Yhteisöjen maa- ja metsäoikeuksien, biokulttuuristen oikeuksien ja luonnonvarojen käyttöoikeuksien toteutuminen on turvattu ja yhteisöjen jäsenet pystyvät täysipainoisesti ja yhdenvertaisesti osallistumaan ympäristönsä tilaan vaikuttavaan päätöksentekoon.

Kestävien elämäntapojen ja oikeuksien toteutumisen saavuttamiseksi ohjelmassa on identifioitu neljä tavoiteltavaa muutosta, jotka muodostavat toisiaan tukevan kokonaisuuden:

- 1. Ohjelman tavoittamien yhteisöjen yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää kestäviä toimeentulon keinoja ovat vahvistuneet.** Yhteisöjen jäsenten toimeentulo on vahvistunut mm. uusiutuvan kestävä energian ja agroekologisten menetelmien hyödyntämisen avulla. Erityisesti naisten osuuskunnat ja muut mikroyritykset ovat kehittäneet toimintaansa. Yhteisöpohjainen luonnonvarojen hallinta tarjoaa toimeentuloa.
- 2. Ohjelman tavoittamilla alueilla metsien ja maatalousympäristön elonkirjoja on vahvistettu ja suojeltu.** Pienviljelijöiden viljelykirjo on lisääntynyt, ja he soveltavat entistä enemmän agroekologisia käytäntöjä. Yhteisöjen ilmastoresilienssi on vahvistunut. Metsäyhteisöjen metsistä saatavan toimeentulon muodot ovat kestävämpiä ja monipuolisempia. Yhteisöllisten suojelun ja kestävä käytön alueiden asema on turvatumpi ja niiden hallintoa on vahvistettu. Yhteisöt ovat vähentäneet fossiilisten polttoaineiden sekä polttopuun ja puuhiilen käyttöä.

Siemenpuu-säätiön ohjelman 2026–2029 muutosteoria

6

3. Ohjelman tavoittamien yhteisöjen toimintavalmiudet osallistua kestävyysmurroksen edistämiseen ovat vahvistuneet. Yhteisöillä ja niiden jäsenillä on paremmat toimintavalmiudet ja mahdollisuudet osallistua ympäristönsä tilaan vaikuttavaan päätöksentekoon, mikä luo pohjaa kansalaisyhteiskunnan moniäänisyydelle. Paikallisdemokratian käytännöt ovat kehittyneet. Vastuunkantajat toimivat ympäristöoikeudenmukaisuuden toteutumiseksi, ja ympäristöoikeudenmukaisuutta edistävät aloitteet ovat edenneet. Naisten ja vammaisten henkilöiden asema yhteisöissä on parantunut. Kansalaisliikkeiden yhteistyö ja verkostoituminen ympäristöoikeudenmukaisuuden ajamiseksi on vahvistunut.

4. Ohjelmassa tavoitetut suomalaiset toimivat aktiivisemmin globaalin oikeudenmukaisuuden ja ekologisen demokratian edistämiseksi. Suomalaisina meidän tulee pyrkiä vahvistamaan globaalia vastuunkantoa erityisesti Suomen osalta ja luoda mahdollisuuksia ekologisesti kestävien, demokraattisten ja sosiaalisesti tasa-arvoisten yhteisöjen ja maailmanjärjestelmän kehittämiseksi. Jotta tarvittavat muutokset eriarvoisuuden poistamiseksi ja kestävä kehityksen edistämiseksi toteutuisivat, myös Suomen ja suomalaisten elintapojen on muututtava. Ohjelmassa tavoitetut suomalaiset yritykset ovat vahvistaneet sosiaalista ja ympäristökestävyyttään.

Muutoksiin johtavat tuotokset syntyvät Siemenpuun rahoittamien globaalin etelän kansalaisjärjestöjen hankkeiden toimintojen ja Siemenpuun viestinnän ja tukitoimintojen tuloksena. Keskeiset tavoitellut tuotokset ovat:

- Yhteisöjen jäsenillä on enemmän tietoa kestävästä toimeentulon keinoista, ihmis- ja ympäristöoikeuksista sekä niiden edistämisestä.
- Vastuunkantajilla on uutta tietoa ihmis- ja ympäristöoikeuksista sekä kiinnostus niiden edistämiseen.
- Yhteisöillä on käytössään kestävämpiä ympäristöystävällisiä työmenetelmiä ja -tekniikoita.
- Esteitä yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon toteutumisen tieltä on purettu.
- Toiminta-alueiden kansalaisyhteiskuntien toimijat ovat tehneet uusia aloitteita ympäristöoikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi.
- Suomalaisilla on uutta tietoa globaalin ympäristöoikeudenmukaisuuden kysymyksistä.

Globaalin etelän paikalliset järjestöt suunnittelevat hankkeet ja Siemenpuu valitsee tuettavat hankkeet hakemusten perusteella. Hankkeiden toiminnot määräytyvät hankesuunnitelmien mukaan.

Tuettujen hankkeiden taustalla ovat seuraavat Siemenpuun keinot ja toiminnot:

- Resurssien mobilisointi
- Rahoittaja- ja monitoimijayhteistyö
- Rahoitettavien hankkeiden identifiointi
- Kansalaisliikkeiden verkostoitumisen tukeminen
- Hankekumppanien toimintavalmiuksien vahvistaminen tulohajauksessa, taloushallinnossa ja temaattisissa kysymyksissä
- Viestintä ja vaikuttaminen

Muutosteoriana sisältyy joukko oletuksia, joiden toteutuminen vaikuttaa mahdollisuuksiin saavuttaa toivotut muutokset:

Tuloksista vaikutukseen:

- Valtio, viranomaiset ja ohjelman tavoittamien alueiden muut toimijat pyrkivät riittävällä yksimielisyydellä samoihin ympäristöoikeudenmukaisuuden tavoitteisiin. Hallitusten politiikat huomioivat naisten oikeudet ja yhdenvertaisuuden sekä yhteisölliset maan, metsien ja muiden luonnonvarojen hallinnan oikeudet.

- Paikallisdemokratian vahvistuminen tukee kansallista demokratiakehitystä.
- Kansainvälinen kauppa- ja ympäristöpolitiikka tukee paikallisten kestävien ratkaisujen toteuttamista.

Tuotoksista tuloksiin:

- Ohjelmaan osallistuvat paikallisyhteisöt sitoutuvat riittävässä määrin yhdessä asetettuihin tavoitteisiin.
- Muut paikalliset kehitystoimijat toimivat samansuuntaisesti.

Keinoista tuotoksiin:

- Siemenpuu on pystynyt identifioimaan tavoitteisiin sitoutuneet ja toimeenpanoon kykenevät järjestöt ja hankkeet.
- Siemenpuu on onnistunut varmistamaan toiminnalle riittävät resurssit.
- Siemenpuulla on selkeät periaatteet ja ohjeistukset sekä kyky parantaa hankekumppaneiden toimintavalmiuksia.
- Siemenpuulla on toimivat verkostot ohjelmansa teemoissa Suomessa ja kansainvälisesti.

Muutosteoriaan sisältyviä ja tulosten toteutumiseen vaikuttavia riskejä on käsitelty erillisessä riskimatriisissa. Mittarit, joilla tulostavoitteiden toteutumista seurataan, on koottu erilliseen tulomatriisiin.

3. Toiminnan teemat

Siemenpuun ohjelman kokonaisuus yhdistää ympäristönsuojelun, paikallisyhteisöjen toimeentulon ja kansalaisyhteiskunnan toimintavalmiuksien vahvistamisen.

Siemenpuu on tunnistanut neljä toisiinsa lomittuvaa luonnonvarojen kestävän ja yhteisöpohjaisen hallinnan teemaa, joihin ohjelmassa keskitytään: yhteisömetsät, biokulttuuriset oikeudet, feministinen agroekologia ja energiaoikeudenmukaisuus. Kestävyyshurroksen edistämiseen, elonkirjon ja ilmastokestävyyden vahvistamiseen ja vaadittaviin järjestelmätason muutoksiin pureudutaan näiden teemojen kautta.

Siemenpuun koko toiminnan peruslähtökohta – kansalaisyhteiskunnan muutosvoiman ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistäminen – on läpileikkaavana teemana kaikessa toiminnassa. Toiminnassa pyritään edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista niin globaalilla kuin paikallisella tasolla. Kansalaisyhteiskuntien vahvistaminen, ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat sekä tavoitteita että keinoja edistää muita tavoitteita.

Teemat eivät ole irrallisia, vaan on odotettavissa, että useissa ohjelmakaudella 2026–2029 tuettavissa hankkeissa toimitaan samanaikaisesti useammassa teemassa. Teemojen kytköksiä tuodaan esiin myös ohjelman viestinnässä ja vaikuttamistyössä.

Siemenpuulla on pitkäaikainen kokemus ja hyvät verkostot näissä teemoissa niin Suomessa, kohdemaissa kuin kansainvälisesti.

3.1 Yhteisömetsät

Lukuisat kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet alkuperäiskansojen ja perinteisten yhteisöjen suojelevan metsiään muita toimijoita tuloksekkammin, sillä metsäkatot ja metsien heikkeneminen ovat niiden alueilla huomattavasti vähäisempää kuin muualla. Yhteisöpohjaisten

metsänhallintaoikeuksien takaaminen onkin avainasemassa niin paikallisyhteisöjen elinehtojen turvaamiseksi kuin elonkirjon suojelemiseksi ja ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Muun muassa laittomat hakkuut, teollinen maa- ja metsätalous, energia- ja infrastruktuurihankkeet ja kaivosteollisuus aiheuttavat paineita maankäytön muutoksille metsäalueilla.

Yhteisöpohjaisen metsänsuojelun ja metsien kestävän käytön toimijat tarvitsevat tukea edistyksellisen lainsäädännön säätämisen puolesta vaikuttamiseen ja sen läpinäkyvän ja vastuullisen toimeenpanon vaatimiseen, uusien yhteisöpohjaisen suojelun alueiden lupien hakemiseen, suojelun vahvistamiseen olemassa olevilla alueilla, kestävien pienmetsätuotteisiin perustuvien toimeentulokeinojen kehittämiseen sekä yhteisöjen järjestäytymisen vahvistamiseen.

Siemenpuun hanketuella edistetään käytäntöjä, lainsäädäntöä ja politiikkaohjelmia, jotka ennaltaehkäisevät metsäkatoa ja elonkirjon köyhtymistä, ja vahvistavat paikallisyhteisöjen oikeuksia kestäväan, metsiin perustuvaan toimeentuloon. Tällöin olennaisia teemoja ovat mm. paikallisyhteisöjen luonnonvaroja ja maanhallintaa koskevien kollektiivisten oikeuksien virallistaminen, suojelun ja kestävän käytön suunnittelu, luonnonvarojen laittoman hyödyntämisen seuranta sekä yhteisöpohjaisen hallinnan kapasiteetti ja läpinäkyvyys. Myös yhteisöjen luonnonvarojen kartoittamista ja riippumattoman tiedon tuottamista tuetaan.

Naisten yhdenvertaista osallisuutta paikallisyhteisöjen luonnonvarojen hallinnassa edellytetään edistettävän kaikissa tuettavissa hankkeissa. Toimeentuloon liittyen tuetaan erityisesti pienmetsätuotteisiin perustuvia aloitteita. Osana suojelutoimia yhteisöjä kannustetaan myös heikentyneiden luonnonmetsäalueiden ennallistamiseen.

Siemenpuulla on pitkä kokemus kansalaisyhteiskunnan yhteisöpohjaisen metsänsuojelun ja kestävän käytön aloitteiden tukemisesta. Olemme oppineet niiden kehittämisprosessien olevan pitkäjäisiä ja alttiita yhteiskuntapoliittisille suunnanmuutoksille. Prosessit vaativat sosiaalisten liikkeiden ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kapasiteetin jatkuvaa vahvistamista oikeuksiensa puolustamiseksi ja naisten osallisuuden määrätietoista edistämistä. Metsistä riippuvaisten paikallisyhteisöjen kestävien toimeentulovaihtoehtojen kehittäminen on metsiensuojelun ohella avainkysymys, sillä se vahvistaa ihmisten sitoutumista metsien säilyttämiseen ja antaa myös nuorille mahdollisuuden jäädä kotiseudulleen rakentamaan tulevaisuuttaan.

3.2 Biokulttuuriset oikeudet

Biokulttuuriset oikeudet ovat oikeuksia elonkirjoon, elämänperintöihin ja kulttuureihin, jotka säilyttävät ja vahvistavat maapallon elonkirjoa ja turvaavat sen uusiutumisen elämisen kestävyttä. Etenkin alkuperäiskansojen kestäviä elämänperintöjä koskien monet kansainväliset sopimukset ja sitoumukset ovat tunnustaneet näitä oikeuksia. Sopimusten täytäntöönpano ja vahvistaminen on tärkeää, koska elonkirjon säilyminen riippuu suoraan siitä, miten ihmisten ja heidän kulttuuriensa tavat elää, tuottaa ja kuluttaa siihen vaikuttavat.

Biokulttuuristen oikeuksien avulla Siemenpuun ohjelma pyrkii turvaamaan alkuperäiskansoille yhdenvertaisia oikeuksia elää kestävässä suhteessa perinteisesti käyttämiinsä metsiin ja elonkirjoon. Tuemme alkuperäiskansoille kansainvälisesti tunnustettuja perinteisiä oikeuksia käyttää ja suojella metsää ja elonkirjoa tavoilla, joiden avulla ne ovat säilyneet heidän elämänsä elin- ja vaikutusalueilla usein paremmin kuin muun väestön elämän vaikutusalueilla, mutta joita lainsäädäntö ja hallinto eivät ole toistaiseksi virallistaneet eivätkä kunnioittaneet siten kuin valtion velvoitteet vaativat.

Tuki on tarpeen myös siksi, koska menettelyt, joilla valtio virallistaa maa- ja metsäoikeuksia, eivät useinkaan sovellu turvaamaan alkuperäiskansojen kestävä perinteistä maan ja metsän käyttöä. Valtio

voi toteuttaa alkuperäiskansoille kansainvälisesti tunnustettuja oikeuksia vain hyväksymällä ja kunnioittamalla alkuperäiskansojen perinteisiä maan ja metsän käyttötarkoituksia, jotka vain alkuperäiskansat itse voivat määrittää. Nyt valtioiden maa- ja metsäoikeuksien lait ovat rakentuneet usein sen varaan, miten maat ja metsät on otettu pois alkuperäiskansojen perinteisestä käyttötarkoituksesta muihin, ulkoa tuotujen tarkoitusten rekisteröintiä varten. Tämä johtaa yhä jatkuviin alkuperäiskansojen pakkohäätöihin ja heidän oikeuksiensa loukkauksiin.

Alkuperäiskansat ovat Siemenpuun tuella dokumentoineet mm. biokulttuuristen yhteisösäännösten eli protokollien avulla biokulttuurisia elämänperintöjään ja niitä koskevia perinteisiä oikeuksiaan. Jatkossa ohjelma tukee säännösten täytäntöönpanoa suhteessa lainsäädäntöön ja viranomastoimeenpanoon. Tarkastelussa on se, missä määrin maiden lainsäädäntö ja politiikkalinjaukset kunnioittavat, suojelevat ja toteuttavat valtioiden sopimusvelvoitteiden mukaisesti alkuperäiskansojen oikeuksia ja niiden pohjana olevaa ympäristön ja sen elonkirjon perinnetietoon pohjautuvaa kestävää käyttöä.

Siemenpuu tukee alkuperäiskansayhteisöjen vaikuttamistyötä dokumentoimiensa biokulttuuristen oikeuksien toteuttamiseksi. Tavoitteena on, että lainsäädäntö ja hallinto saattavat voimaan alkuperäiskansoille kansainvälisesti tunnustetut oikeudet elinalueisiinsa, niiden elonkirjoon, biokulttuuriin elämänperintöihinsä, elinehtoihinsa ja näitä koskevaan paikalliseen itsemääräämisoikeuteen. Ohjelma tukee heidän oikeuttaan osallistua kaikkeen näihin vaikuttavaan päätöksentekoon täysivaltaisena osapuolena.

3.3 Feministinen agroekologia

Agroekologiassa tavoitellaan paikallisyhteisöihin sekä vastuulliseen tuottamiseen ja kuluttamiseen perustuvaa ruokajärjestelmää. Agroekologisen ruoantuotannon menetelminä edistetään maaperän elinvoimaisuuden vaalimista, ravinteiden kierrättämistä, elonkirjon dynaamista hallintaa, energian säästämistä, monilajista vuoroviljelyä, peltometsäviljelyä, kompostointia, luontaisten torjuntamenetelmien käyttöä ja tippukastelua. Lisäksi tuetaan eläinten ja kasvien maatiaislajikkeiden vaalimista ja ulkoisten panosten hankkimisen minimointia.

Agroekologista viljelyä tukemalla edistetään ilmastokestävää yhteiskuntakehitystä, ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumista ja muutoskestävyyttä. Agroekologisessa ruokajärjestelmässä fossiilisiin resursseihin perustuvien ulkoisten panosten tarve pyritään minimoimaan ja resursseja kierrätetään. Ruokajärjestelmän paikallisuuspainotteisuuden ansiosta hävikki vähenee. Monimuotoinen viljely, puuston suosiminen osana viljelyalaa ja paikallisten viljelylajikkeiden ja eläinrotujen vaaliminen vähentävät haavoittuvuutta ilmastonmuutoksen aiheuttamille äärimmäisille sääilmiöille. Lisäksi sekä puusto että lisääntynyt humus sitovat hiiltä ilmakehästä.

Yhteisöjen pienviljelijöiden – erityisesti naisten – järjestäytymistä, kapasiteettia ja verkostoitumista vahvistetaan, jotta he pystyvät vaatimaan oikeudenmukaista yhteiskuntapolitiikkaa ja puolustamaan oikeuksiaan muun muassa maanhallintaan ja siemeniin. Feministisessä näkökulmassa keskusteluun nostetaan myös kysymyksiä perinteisesti naisten ja miesten vastuina pidettyjen töiden arvottamisesta, koti- ja hoivatyön sukupuolittuneesta jakautumisesta, perheiden ja yhteisöjen valtasuhteista sekä ajankäytön jakautumisesta.

Paikallisyhteisöjä tuetaan pienviljelijälähtöisen agroekologian käytäntöjen kehittämisessä toimeentulomahdollisuuksien monipuolistamiseksi ja ruoantuotannon elonkirjon vaalimiseksi. Tulonhankintaa vahvistetaan tukemalla pientuottajien yhteistyötä sadon myynnissä ja jalostamisessa.

Paikallisia luonnonvarojen hallintakomiteoita aktivoidaan luonnonvaroista huolehtimiseksi ja niiden kestävästä käytöstä saatavien tulojen oikeudenmukaisen jakautumisen varmistamiseksi. Hanketoteutuksessa kannustetaan hyödyntämään pienviljelijöiden vertaistukea ja -oppimista.

3.4 Energiaoikeudenmukaisuus

Siirtymä ilmastokestävyyteen ja kestävyys siirtymä laajemminkin on tiiviisti sidoksissa energiaratkaisuihin. Fossiilisten hankkeiden alasajo on tärkeää sekä ilmaston että paikallisten ihmisten elinkeinojen ja terveyden kannalta. Myös monet ei-fossiiliset suuren mittakaavan hankkeet aiheuttavat vakavia ympäristöongelmia mukaan lukien luonnon monimuotoisuuden häviämistä, syrjäyttävät paikallisyhteisöjä ja heikentävät kestävien elinkeinojen mahdollisuuksia.

Energiahankkeiden hyödyt ja haitat jakautuvat usein äärimmäisen epäoikeudenmukaisesti niin globaalisti (erityisesti fossiilisten hankkeiden kohdalla) kuin myös alueellisesti ja paikallisesti. Esimerkiksi suurpatojen kohdalla eniten menettävät hyötyvät vähiten. Hankkeista eniten kärsivät pääsevät usein vähiten vaikuttamaan hankkeita koskevaan päätöksentekoon.

Useimmissa globaalin etelän maissa naiset kokevat energiaköyhyyden eri tavalla ja vakavammin kuin miehet. Naiset hoitavat usein aikaa vievät ja raskaat tehtävät, kuten poltettavan biomassan keräämisen. Epätasa-arvoiset sukupuolten väliset suhteet rajoittavat myös naisten mahdollisuutta tuoda energiatarpeitansa esiin ja osallistua energiajärjestelmien päätöksentekoon kaikilla sen tasoilla. Kestävien uusiutuvan energian hankkeiden tukeminen voi tuoda suuria hyötyjä paikallisyhteisöille – erityisesti niille, jotka ovat sähköverkon ulottumattomissa.

Siemenpuu edistää sosiaalisesti oikeudenmukaisia ja ympäristöllisesti kestäviä energiaratkaisuja sekä politiikkatasolla että paikallisyhteisöissä. Olennaista on omistajuuden ja omavaraisuuden lisääminen.

Politiikkatasolla tavoite on vähentää energiatalouden ympäristö- ja sosiaalisia haittavaikutuksia ehkäisemällä erityisen haitallisten hankkeiden kehittämistä ja rakentamista sekä tukemalla kansalaisyhteiskunnan laatimien vaihtoehtoisten energiasuunnitelmien tekoa ja päätöksentekijöihin kohdistuvaa vaikuttamistyötä. Tavoitteena on myös tehdä energialinjauksiin ja -hankkeisiin liittyvistä päätösprosesseista oikeudenmukaisia ja aidosti osallistavia. Erityisen tärkeää on vahvistaa niiden ääntä, joihin hankkeet suorimmin ja voimakkaimmin vaikuttavat.

Maaseudun paikallisyhteisöissä Siemenpuun tukemat pienet uusiutuvan energian hankkeet voimaannuttavat yhteisöjä tuottamaan omaa energiaansa puhtaasti ainakin auringon ja mikrovesivoiman, mutta mahdollisesti myös tuulen ja biokaasun avulla. Hankkeet vahvistavat paikallista omistajuutta ja kriisinkestävyyttä sekä vähentävät fossiilisten polttoaineiden ja polttopuun käyttöä.

4. Hankerahoitus

4.1 Yleistä

Ohjelmassa rahoitetaan vuosina 2026–2029 noin 35 hanketta, jotka valitaan paikallisilta järjestöiltä saatujen hakemusten perusteella.

Ohjelman teema- ja maakohtaisten rahoituskriteerien lisäksi käytössä on myös yleiset kriteerit, joissa korostuvat läpileikkaavat tavoitteet ja hakijajärjestöjen kapasiteettiin liittyvät kysymykset. Hankkeen

täytyy sisältää vähintään 7,5 prosentin omarahoitusosuus, laskettuna Siemenpuulta haetusta rahoituksesta. Omarahoitus voi koostua järjestön käteisvaroista, vapaaehtoistyöstä tai hankkeelle lahjoitetuista materiaaleista ja palveluista. Muu kehitysrahoittajien tuki ei voi olla omarahoitusta.

Ohjelmassa tuetaan pääasiallisesti pienten ja keskisuurten rekisteröityneiden paikallisten järjestöjen toimintaa, johon ohjelma tuo selkeää lisäarvoa. Tuettujen hankkeiden joukossa voi olla myös ohjelman kokonaisuutta ja muita hankkeita tukevia strategisesti valittuja hankkeita isommilta järjestöiltä, joilla on jo enemmän kansainvälisiä rahoittajia.

Hakijoille asetetuissa hallinnollisissa kriteereissä kiinnitetään huomiota erityisesti hakijajärjestön juridiseen statukseen, kykyyn hallinnoida haettua rahoitusta ja taloushallinnon laatuun. Tuettaviksi järjestöiksi valitaan tietoisesti myös heikomman hallinnollisen toimintavalmiuden omaavia järjestöjä, ja niitä tuetaan hankkeen aikana hallinnon kehittämisessä.

Hallinnollisen kapasiteetin lisäksi arvioidaan järjestön toiminnan periaatteita ja demokraattisuutta. Hakijoiden toiminnallisina kriteereinä korostuvatkin demokraattisuuden ohella niiden suhde paikallisyhteisöihin ja hyödynsaajien osallistaminen hankkeen suunnittelussa. Tavoitteena on tukea erityisesti liikepohjaisia tai muuten kansalaisliikkeitä ja paikallisyhteisöjä lähellä olevia järjestöjä.

Hankkeiden pääasiallisina hyödynsaajina ja oikeudenhaltijoina tulee olla haavoittuvimmassa asemassa olevat maaseudun alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöt, jotka ovat suoraan riippuvaisia elinympäristönsä luonnonvaroista toimeentulonsa perustana. Heidän oikeuksiensa toteutumista tuetaan myös vastuunkantajien osaamista vahvistamalla.

Toiminnan pääkohdemaina ovat Kenia, Liberia, Mali, Mosambik ja Myanmar, joista kaikista Siemenpuulla on vahva kokemus ja joissa Siemenpuulle on muodostunut selkeä oma rooli kansalaisyhteiskunnan tukijana. Siemenpuun tausta ja asema osana ympäristöliikettä lisää sen mahdollisuuksia edistää ympäristöihmisoikeuspuolustajien verkostoitumista ja toiminnan vaikuttavuuden vahvistamista.

Yli 90 % hankerahoituksesta suunnataan ohjelman pääkohdemaihin. Lähtökohtaisesti maaohjelmat ovat samankokoisia, mutta vastaanotettavien hakemusten laadusta tai toimintaympäristön muutoksista johtuen maaohjelmat voivat toteutua erikokoisina.

Globaalin hakuikkunan kautta rahoitus voi suuntautua muihinkin kuin vähiten kehittyneisiin tai hauraisiin globaalin etelän maihin. Lisäksi viestinnällisesti ja etelä–etelä-verkostoitumisen edistämisessä tärkeitä säilyvät edelleen Siemenpuun vanhat kohdealueet Brazilian Amazonia, Indonesia ja Intia sekä muut ympäristö- ja demokratialiikelle tärkeitä oppeja antavat verkostot muissa maissa ja alueilla, kuten Rojava Pohjois- ja Itä-Syyriassa.

Kohdemaiden alkuperäinen valikoituminen on tapahtunut sisällöllisillä ja toiminnallisilla kriteereillä. Maiden ekosysteemien ja toimintaympäristöjen erot on nähty hyödyllisenä myös siksi, että näin voidaan mahdollistaa suomalaisille ympäristö- ja kehitysmaatoimijoille laajempaa kosketuspintaa ja oppimismahdollisuuksia globaaliin etelään, samoin kuin etelä–etelä-oppimista.

Pääkohdemaat ovat kaikki hauraita maita ja pääosin vähiten kehittyneitä maita (LDC) vain Kenian ollessa alemman keskitulon maa (LMIC). Pääkohdemaista kolmessa on käynnissä avoin konflikti, mikä on otettu huomioon rahoitustoiminnan käytäntöjä suunnitellessa. Ilmastokestävyyden osalta kaikki maat ovat hyvin alttiita ilmastomuutoksen vaikutuksille. Oheisessa taulukossa on kootusti kohdemaiden haavoittuvuuksista viimeisten julkistettujen luokitusten perusteella.

Haavoittuvuus-luokitus	Kenia	Liberia	Mali	Mosambik	Myanmar
<i>DAC</i> ⁹	LMIC	LDC	LDC	LDC	LDC
<i>OECD</i> ¹⁰ (<i>FSI 2024</i> ¹¹)	hyvin hauras (36)	hyvin hauras (35)	hyvin hauras (14)	hyvin hauras (25)	hyvin hauras (11)
<i>GAIN Index (ilmastokestävyys)</i> ¹²	148	166	176	156	168
<i>Kansalaisyhteiskunnan tila</i> ¹³	tukahdutettu (31)	rajoitettu (51)	tukahdutettu (26)	tukahdutettu (27)	suljettu (10)

Luonnonkatastrofit ja aseelliset konfliktit syövät resursseja ja hallitukset rajoittavat kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Siemenpuun kohdemaista Myanmar on äärimmäisin esimerkki siitä, miten valtio sortaa kansalaisiaan. Kansalaisyhteiskunnan tilaa on rajoitettu yhä enemmän myös sotilasjohtoisen siirtymähallituksen johtamassa Malissa, jossa yleinen elinolojenkin arvostelu voi johtaa rangaistuksiin. Keniassa valtio on rikkonut toistuvasti alkuperäiskansojen maa- ja metsäoikeuksia ja vastannut väkivaltaisesti kansalaisten vaatimuksiin hallinnon uudistamisesta. Samoin Mosambikissa hallitus on hiljentänyt väkivaltaisesti kansalaisten demokratiaa puolustavia protesteja.

Juuri näissä tilanteissa paikallisen kansalaisyhteiskunnan tukeminen demokratian ja rauhanomaisen kehityksen edistämiseksi on erityisen tärkeää. Onneksi paikallistasolla tilanne näyttyy myös toisin ja paikalliset järjestöt ovat pystyneet edelleen kehittämään kylä- ja kuntatasolla kansalaisten yhdenvertaista osallistumista luonnonvarojen hallintaan. Paikallistason osallisuuden ja valmiuksien lisääntyminen lisää yhteisöjen kriisinkestävyyttä. Ohjelman ympäristöteemoissa voimaantuneet ja verkostoituneet paikallisyhteisöt ja kansalaisliikkeet luovat mahdollisuuksia muutoksiin myös valtioiden tasolla.

4.2 Kenia

Siemenpuu on vuosien varrella tukenut yhteensä noin 30:tä hanketta Keniassa, joista ohjelmallisesti vuosina 2018–2025 biokulttuuristen oikeuksien teemassa 14:ää hanketta 11 kumppanijärjestön toteuttamana. Biokulttuurihankkeiden tavoitteena on ollut alkuperäiskansa- ja metsäyhteisöjen omaehtoisen elämän, kestävän toimeentulon ja kriisinkestävyyden vahvistaminen sekä elinympäristön monimuotoisuuden turvaaminen. Useissa hankkeissa on laadittu biokulttuurisia yhteisösäännöksiä eli protokollia yhteisöjen oman identiteetin, oikeustyön ja elinympäristönsä suojelun sekä kestävän käytön edistämisen perustaksi. Lisäksi Siemenpuu on vahvasti edistänyt hanketoteuttajien keskinäistä kokemustenvaihtoa ja yhteistyötä, josta viimeisimpänä esimerkkinä on vuonna 2025 toteutettu usean järjestön yhteishanke alkuperäiskansayhteisöjen kestävän mehiläishoidon edistämiseksi koulutuksen ja verkostoitumisen avulla. Tarve ympäristöihmisoikeuspuolustajien tukemiselle Keniassa on suuri – Siemenpuu pyrkii sisällyttämään tämän entistä vahvemmin hanketukeensa.

⁹ OECD:n kehitysapukomitean (DAC) määritelmät

¹⁰ OECD States of Fragility 2025 . Hauraus määritellään taloudellisten, ympäristöllisten, inhimillisten, poliittisten, turvallisuuden ja yhteiskunnallisten mittareiden mukaan. Vuoden 2025 raportissa keskitytään 61 hauraimpaan valtioon, joista 18 äärimmäisen hauraita (extreme fragility) ja 43 hyvin hauraita (high fragility).”

¹¹ <https://fragilestatesindex.org/global-data/> Listauksen mukainen sijajärjestys 179 valtion listalla (pienin luku = haurain)

¹² Notre Dame Global Adaptation Initiative Country Index (ND-GAIN). (2026). University of Notre Dame. Listauksen mukainen sijajärjestys 187:n valtion listalla (suurin luku = erittäin altis ilmastonmuutoksen vaikutuksille). Indeksillä kuvataan maiden kriisinkestävyyttä yhdistäen arviot haavoittuvuudesta ja valmiudesta ilmastonmuutoksen vaikutusten kohtaamiseen.

¹³ CIVICUS Monitor 2025. Kansalaisyhteiskunnan tila arvioitu asteikolla avoin, kavennettu, rajoitettu, tukahdutettu ja suljettu. Pisteytys: 1–20 suljettu, 21–40 tukahdutettu, 41–60 rajoitettu, 61–80 kavennettu, 81–100 avoin.

Ohjelmakaudella 2026–2029 Siemenpuu tukee noin seitsemää hanketta Keniassa. Vuonna 2026 avataan biokulttuurisen työn vahvistamiseksi hakuikkuna ohjelmakauden 2022–2025 tulosten perusteella valikoitujen aiempien hankekumppaneiden jatkohankkeille painottaen erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien huomioimista. Tuemme yhteisöjen toimia biokulttuuristen säännösten täytäntöönpanoa varten. Varojen salliessa hakuikkuna avataan vuonna 2027 avoimena kaikille alkuperäiskansajärjestöille. Tämän haun kriteerit tarkentuvat 2022–2025 tulosten ja 2026 alkaneiden jatkohankkeiden perusteella.

Siemenpuu on verkostoitunut kattavasti paikallisten ympäristö- ja alkuperäiskansajärjestöjen ja näiden työtä tukevien kansainvälisten toimijoiden kanssa. Tiedonvaihtoa käydään samoissa teemoissa toimivien suomalaiset järjestöjen kanssa. Yhteistyö erityisesti Kansalaisjärjestöjen ihmisoikeussäätiön KIOSin kanssa on tiivistä.

Toimintaympäristö

Kenia on yksi Afrikan vakaimmista demokratioista, päätöksentekoa on hajautettu piirikuntatasolle ja maassa on varsin aktiivinen kansalaisyhteiskunta. Progressiivisesta perustuslaista ja kokoontumisvapausoikeuksista huolimatta maan hallitus on rajoittanut satojen järjestöjen toimintaa, ja erityisesti seksuaalivähemmistöjen kansalaisoikeudet ovat uhattuina. Kansalaisyhteiskuntien avoimuutta seuraava CIVICUS Monitor listasi Kenian vuonna 2025 toiseksi alimpaan kategoriaan ”tukahdutettu”. Hallitus on tukahduttanut hallituksen vastaisia mielenosoituksia väkivaltaisesti 2024–2025, ja pelkona on, että 2027 vaaleihin valmistautuessa jännitteet kasvavat.

Kansantalouden kasvusta huolimatta Keniassa riittää kehityshaasteita. Maa on hyvin epätasa-arvoinen ja naisten ja tyttöjen asema on huono. Kenian valtio ei ole tunnustanut useita metsästäjä-keräilijä- tai paimentolaiskansoja erillisenä etnisinä yhteisöinä, mikä on näkynyt heidän syrjimisenään muun muassa maa- ja metsätalouden, koulutuksen ja muiden peruspalveluiden suhteen. Suojelualueista huolimatta Kenian metsäpinta-ala on laskenut pitkälti kaupallisen maanviljelyn nopean laajenemisen vuoksi.

Ilmastonmuutos on johtamassa Keniassa entistä pidempiin kuivuuskausiin ja rankkasateisiin, mikä vaikeuttaa maanviljelyä, karjanhoitoa ja ihmisten ruokaturvaa. Viime vuosien ankara kuivuus johti maan keskiosissa jopa aseellisiin konflikteihin paimentolaisten ja yksityisten suurtilojen välillä. Paikallistasolla muutoksiin pyritään sopeutumaan, mutta myös viranomaisilta peräänkuulutetaan nopeita toimia kansalaisten toimeentulon ja kriisinkestävytyden parantamiseksi.

Alkuperäiskansoiksi itsensä identifioivat yhteisöt Keniassa ovat pääosin nomadisia paimentolaisia tai metsästäjä-keräilijäyhteisöjä sekä muutamia kalastaja- ja viljelijäyhteisöjä. Paimentolaisten (esim. turkanat, maasait, samburut, somalit ja endoroisit) osuus maan väestöstä on jopa 25 %. Metsästäjä-keräilijäyhteisöt (esim. ogiekit, sengwerit, yiaikut ja aweerit) ovat usein vain muutaman kymmenen tuhannen ihmisen yhteisöjä.

Keniassa ei ole erillistä alkuperäiskansalainsäädäntöä, eikä maa ole adoptoinut YK:n julistusta alkuperäiskansojen oikeuksista tai ratifioinut ILO:n sopimusta 169. Sen sijaan Kenia on ratifioinut YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen, kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen, kansalais- ja poliittisten oikeuksien sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien yleissopimukset. Myös ILO:n sopimus 111 työtä koskevan syrjinnän estämisestä sekä Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien peruskirja on ratifioitu.

Näiden kaikkien sopimusten valvontaelimet YK:ssa ja ILO:ssa sekä Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien tuomioistuimien ovat kaikki todenneet, että näissä sopimuksissa tunnustettujen oikeuksien

yhdenvertainen turvaaminen alkuperäiskansoille edellyttää valtioilta erityisiä toimia, ja että Kenia on laiminlyönyt velvoitteitaan alkuperäiskansojen oikeuksien osalta. Ne ovat esittäneet Kenialle useita tarkoin määritettyjä vaatimuksia siitä, miten Kenian tulisi lopettaa, estää ja korjata alkuperäiskansojen yhdenvertaisia oikeuksia loukkaavat pakkohäädöt ja muut heidän elinehtojaan, elinympäristöään ja kulttuurisia elämänperintöjään koskevien oikeuksien loukkaukset. Kenia ei kuitenkaan ole alkanut toteuttaa edes Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien tuomioistuimen päätöstä koskien ogiekeille ja endoroiseille määrättyjä korvauksia pakkosiirtojen vuoksi.

Kenian alkuperäiskansat joutuvat kohtaamaan syrjintää, syrjäytymistä ja ihmisoikeusloukkauksia. Yleistä on huonosti määritelty maa- ja muut resurssioikeudet, julkisten palveluiden huono saatavuus ja heikko poliittinen edustus. Paimentolaisalueilla rakennetaan energia- ja infrastruktuurihankkeita, joissa ei ole otettu huomioon paikallisyhteisöjen oikeuksia. Metsäkansojen oikeudet ja tietämys kestävästä käytännöstä on jätetty huomiotta metsänsuojelun nimissä. Vapaan, ennakkosuostumuksen ja tietoon (FPIC) perustuvan suostumuksen periaate ei useinkaan toteudu, vaikka Kenia on esittänyt esimerkiksi maalain turvaavan alkuperäiskansojen ennakkosuostumusta.

Uutena ilmiönä metsäkansoja uhkaa laajojen metsäalueiden varaaminen kansainvälistä hiilensidontakauppaa varten. Presidentti Ruton hallitus käynnisti vuonna 2023 ogiekien ja 2024 keväällä sengwereiden oikeuksia loukanneet ehdottomat pakkohäädöt väittäen metsänsuojelun vaativan tätä. Häädöt aiheuttavat monia metsien, ilmaston ja elonkirjon tilaa edelleen heikentäviä vaikutuksia.

Kenian metsäkansat ovat ajaneet YK:n biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa, alkuperäiskansojen oikeuksien tunnustamista yhteisömaailain soveltamisessa ja Afrikan ihmisoikeustuomioistuimen päätösten täytäntöönpanoa.

Keniaa sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin nojautuen metsäyhteisöt ovat nostaneet tarkasteluun sen, missä määrin olemassa olevat lait kunnioittavat, suojelevat tai toteuttavat biokulttuuristen yhteisösäännösten ilmaisemia oikeuksia ja niiden pohjana olevaa ympäristön ja sen elonkirjon perinnetietoon pohjautuvaa kestävää käyttöä. Luomiensa yhteisösäännösten pohjalta alkuperäiskansayhteisöt pyrkivät siihen, että Kenian hallinto ja lainsäädäntö tunnustaa:

- yhteisöjen oikeudet elinalueisiinsa ja niiden biokulttuurisiin elämänperintöihin ja elinehtoihin Kenian perustuslain ja sen kansainvälisten sopimusten velvoitteiden edellyttämällä tavalla
- yhteisösäännöt (biocultural protocols, BCP) osana heille kansainvälisesti tunnustettua, heidän elämänperintöään koskevaa paikallista itsemääräämisoikeutta
- yhteisöjen oikeuden osallistua biokulttuurisen elämänperintönsä elinehtoihin ja elinympäristöönsä vaikuttavaan päätöksentekoon täysivaltaisena osapuolena.

Yhteisösäännösten sisältöjä voidaan hyödyntää yhteisön sisäisen elämänperinteen ja identiteetin vahvistajana, opetusvälineenä perinteen siirtämisessä nuoremmille sukupolville sekä vaikuttamistyön työkaluna kohti vahvempia maa-oikeuksia ja tunnustettua asemaa alkuperäiskansana. Työn luonnollisena jatkumona toimivat yhteisöjen täsmentämät periaatteet, käytännöt ja sopimus pohjat liittyen ennakkosuostumukseen ja hyötyjen jakamiseen. Tämä auttaa yhteisöjä neuvottelemaan ulkopuolisten toimijoiden kanssa maidensa ja resurssiensa käytöstä. Yhteisösäännöstö voi olla ensimmäinen askel yhteisömaiden rekisteröimiseen vuoden 2016 yhteisömaalainsäädännön puitteissa. Siemenpuun tukemat järjestöt koostavat yhdessä politiikkasuosituksia ministeriöiden ja piirikuntien hallinnon käyttöön.

Yksi BCP-työn ulottuvuus koskee naisten ja vähemmistöjen voimistamista, sillä naisten oikeudet maahan, elinkeinoihin ja täysivaltaiseen päätöksentekoon ovat monissa yhteisöissä vielä puutteellisia. Koska kielellä on suora yhteys yhteisön biokulttuuriseen tietoon ja ylisukupolviseen perintöön, monet

alkuperäiskansayhteisöt kokevat perinteisen tiedon tallentamisen ja siirtämisen uusille sukupolville keskeisenä esimerkiksi kulttuuri- ja oppimiskeskusten, museoiden ja koululuokkien välityksellä.

Keskeisiä kansalaisyhteiskunnan verkostollisia yhteistyötahoja ovat Hunter-Gatherer Forum-Kenya (HUGAFO-K), Indigenous Information Network (IIN) ja Kenyan Land Alliance. Tiedonvaihtoa ja yhteistyötä tehdään myös kansainvälisten toimijoiden kanssa, joista keskeisimmät ovat African Earth Jurisprudence Collective, CBD Alliance, Forest Peoples Programme, Gaia Foundation, Global Forest Coalition, Heinrich Böll Foundation, ICCA Consortium, Indigenous Peoples of Africa Coordinating Committee (IPACC), International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA), Business and Human Rights Centre (BHRC) ja Minority Rights Group International. Siemenpuu on mukana Kenya Civic Space Funders Working Group:in toiminnassa.

Tavoiteltavat tulokset

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää kestäviä toimeentulon keinoja ovat vahvistuneet

Alkuperäiskansayhteisöjen yhteisöpohjainen luonnonvarojen hallinta tarjoaa toimeentuloa ja lisää yhteisöjen kriisinkestävyyttä. Viljely- ja keräilytuotteiden (esim. hunaja) jalostuksessa ja kaupassa naisten osuuskunnat tai muut mikroyritykset ovat kehittäneet toimintaansa.

Ohjelman tavoittamilla alueilla metsien ja maatalousympäristön elonkirjoa on vahvistettu ja suojeltu

Alkuperäiskansayhteisöjen alueiden kestävä käytön ja suojelun käytänteitä saadaan vahvistettua biokulttuuristen yhteisösäännösten, metsien ennallistamisen ja pyhien paikkojen suojelun avulla. Naisten puutarhaviljelyaloilla lisätään agroekologisten periaatteiden soveltamista viljelykirjon vahvistamiseksi ja maaperän suojelemiseksi.

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen toimintavalmiudet osallistua kestävyysmurroksen edistämiseen ovat vahvistuneet

Alkuperäiskansojen naisten oikeuksia maahan, elinkeinoihin ja täysivaltaiseen päätöksentekoon vahvistetaan. Alkuperäiskansojen järjestöjen yhteistyö lisääntyy ja ne tekevät vaikuttamistyötä vastuunkantajien (piirikuntien ja valtion viranomaiset) suuntaan. Ympäristöihmisoikeuspuolustajien turvallisuutta ja toimintavalmiuksia tuetaan.

Ohjelmakauden 2022–2025 alustavia tuloksia

Kaudella 2022–2025 Siemenpuu-säätiö on tukenut Keniassa kaikkiaan 13:ta eri hanketta. Kymmenessä laaditussa alkuperäiskansan tai etnisen ryhmän biokulttuurisessa yhteisösäännöstössä on kartoitettu olemassa olevia luonnonvaroja, hallintajärjestelmiä ja säädöksiä. Yhteisösäännöstöillä on vahvistettu yhteisöjen identiteettiä ja kykyä puolustaa oikeuksiaan liittyen geneettisten resurssien saatavuuteen ja niihin liittyvään kaupalliseen ja tiedolliseen hyödynjakoon.

Hankeissa on vahvistettu metsien monimuotoisuutta tekemällä täydennysistutuksia sekä suojelemalla metsäalueita ja alkuperäiskansojen pyhiä luontokohteita. Yhteisöjen ilmastoresilienssiä on kasvatettu myös edistämällä kuivuutta kestävien ruokakasvien viljelyä ja tukemalla siemenmonimuotoisuutta ja -omavaraisuutta. Lisäksi on lisätty edellytyksiä naisten valmistamien tuotteiden jalostusasteen kasvattamiseksi ja markkinoiden saavuttamiseksi.

Ohjelmatuen hakemukseen jättämiseen mennessä kahdeksassa jo päättyneessä hankkeessa suoria hyödynsaajia oli noin 19 500 (naisia reilut 10 000 ja vammaisia henkilöitä lähes 300) ja epäsuoria

hyödynsaajia yli 35 000. Hanketoimintoihin osallistui lähes 90 kansalaisjärjestöä ja yhteisöorganisaatiota. Lisäksi niissä tuettiin noin 70:ä ympäristönpuolustajaa.

4.3 Liberia

Siemenpuu on tukenut liberialaisten kansalaisjärjestöjen työtä maaseudun paikallisyhteisöjen maa- ja metsäoikeuksien sekä kestävän toimeentulon puolesta vuodesta 2017 lähtien kolmen temaattisen kokonaisuuden alla yhteensä kahdeksalla hankkeella. Ensin tuki kohdistui metsäalueiden lähistöllä asuvien paikallisyhteisöjen maa- ja metsäoikeuksien vahvistamiseen ja kyseisten metsien kaupallisen hyödyntämisen hyötyjen jakamiseen. Lain mukaan lähiyhteisöillä on oikeus osuuteen metsistä saatavasta tulosta, mutta valtio laistaa usein velvollisuudestaan tulouttaa rojallit yhteisöille.

17

Vuosien 2018–2021 ja 2022–2025 ohjelmissa Siemenpuun tuki Liberian kansalaisyhteiskunnalle on keskittynyt itse metsiään hallinnoivien, yhteisömetsästatuksen saaneiden paikallisyhteisöjen toimintavalmiuksien ja kestävän tulonhankinnan vahvistamiseen.

Ohjelmakaudella 2026–2029 Liberiassa tuetaan yhteisömetsäteemassa noin kuutta hanketta. Hanketuen hakuikkuna avataan vuonna 2026 liberialaisille kansalaisyhteiskunnan toimijoille, joilla on näyttöä yhteisömetsäalueiden toimintavalmiuksien tukemisesta yhteisöjen kollektiivisten metsäoikeuksien toteutumisesta tai teemaan liittyvästä viestintä- ja vaikuttamistyöstä. Työ yhteisömetsästatuksen omaavien yhteisöjen kanssa voi keskittyä joko metsänsuojelupainotuksen valinneisiin alueisiin tai kaupallisen painotuksen valinneisiin alueisiin. Molemmissa tavoitellaan yhteisöjen luonnonvaroista riippuvaisen toimeentulon monipuolisuutta, riittävyyttä ja kestävyyttä sekä elonkirjon vahvistamista. Lisäksi etsitään yhtä kumppanitahoa sparraamaan sukupuolten tasa-arvon toteutumista hankkeissa ja toista kumppania vahvistamaan vammaisten henkilöiden osallisuutta niissä.

Liberian metsäkysymyksissä Siemenpuu kokoontuu säännöllisesti muiden samanmielisten rahoittajien ja vaikuttamistyötä tekevien tahojen kanssa jakamaan ajankohtaiskatsauksia ja suunnittelemaan yhteistyötä. Verkostoon kuuluvat mm. FERN, Forest Peoples Programme ja ClientEarth.

Toimintaympäristö

Liberian pitkän sisällissodan päättymisestä on kulunut 22 vuotta. Maan väestö on nuorta: kaksi kolmasosaa asukkaista on syntynyt sodan jälkeen, tai heillä ei ole omia muistikuvia siitä. Valtaosa väestöstä asuu maaseudulla ja saa elantonsa pienviljelystä. Liberia kuuluu OECD:n listauksessa maailman vähiten kehittyneisiin maihin. Sen yhteiskunnallisia haasteita ovat köyhyys, epätasa-arvo, korruptio ja työttömyys sekä hauraat julkiset palvelut. Maan terveydenhuoltosektorin toimintavalmiuksia on kehitetty vuosien 2014–2015 ebolaepidemian jäljiltä.

Rauhanomainen demokraattinen kehitys on Liberiassa verrattain lupaavaa. Vuonna 2023 maa järjesti ensimmäistä kertaa yleisvaalit täysin omin voimin. Ne sujuivat rauhallisesti, eikä mainittavia väärinkäytöksiä raportoitu. Myös vallanvaihdossa noudatettiin demokratian sääntöjä. Kansalaisyhteiskuntien avoimuutta seuraava CIVICUS Monitor luokitteli Liberian vuonna 2025 viidestä tasosta keskimmäiseen eli rajoitettuun. Maan media raportoi aktiivisesti poliitikkojen nepotismista, korruptiosta ja tiedon pimittämisestä sekä viranomaisten toimettomuudesta epäkohtien suhteen. Mediaan kohdistuneita uhkailutapauksia on kuitenkin tiedossa aiemmilta vuosilta.

Kaksi kolmasosaa Liberian maapinta-alasta, yli neljä miljoonaa hehtaaria, on metsää. Maan metsät ovat korvaamaton endeemisten lajien ja muun elonkirjon koti mutta myös toimeentulon lähde sekä maan että luonnonvarojen hallintaa koskevien intressiristiriitojen kohde. Luonnontilaisia metsiä on

hakattu laajojen kumi- ja öljypalmuviljelmien tieltä alkaen Firestonen vuonna 1926 perustamasta, maailman suurimmasta yhtäjaksoisesti käytössä olleesta kumipuuviljelmästä. Luonnonvaroista toimeentulonsa saavat paikallisyhteisöt on hädetty mailtaan suuryritysten puuviljelmien tieltä.

Tuoreempia uhkia Liberian metsistä riippuvaisille paikallisyhteisöille muodostavat kaavaillut luonnonsuojelualueet, joista yhteisöt hädettäisiin, ja hiilikredittihin liittyvät aluevarausaikaet. Suurin ja pisimmälle edennyt hiilikompensaatioaloite on Arabiemiraattien hallintoa lähellä olevan Blue Carbon -yrityksen ja Liberian valtion aiesopimus miljoonan hehtaarin luovuttamisesta yrityksen käyttöön yksinoikeudella 30 vuodeksi. Alue vastaa kymmenesosaa Liberian maa-alasta ja sillä asuu lähes miljoona ihmistä. Kansalaisjärjestöjen tilaaman juridisen selvityksen mukaan paikallisyhteisöt omistavat puihin sitoutuneen hiilen, joten hallituksen ja Blue Carbonin sopimus olisi laiton. Viimeisimpänä haasteena laajapohjaiselle ja läpinäkyvälle metsähallinnolle Euroopan unioni on ilmoittanut suunnittelevansa Liberian kanssa solmitun, FLEGT-lisenssiin tähtäävän Voluntary Partnership Agreement -sopimuksen irtisanomista. Sopimusprosessi on taannut paikalliselle kansalaisyhteiskunnalle ainutlaatuisen kanavan saada tietoa maansa metsätoimista, osallistua keskusteluun ja vaatia maansa hallitukselta tilivelvollisuutta.

Liberian lainsäädäntö takaa paikallisyhteisöille laajat oikeudet metsiinsä. Tärkeimpiä näihin kollektiivisiin oikeuksiin liittyviä lakeja ovat vuonna 2009 säädetty metsämaata koskeva yhteisöoikeuslaki ja vuonna 2018 säädetty maa-oikeuslaki. Tähän mennessä maan metsäviranomaisen FDA (Forest Development Authority) on myöntänyt yhteisömetsästatuksen 57 yhteisömetsäalueelle, jotka kattavat yhteensä yli 1,3 miljoonaa hehtaaria. Suurin osa yhteisömetsistä on valinnut toimintaansa kaupallisen painotuksen, mutta ainakin seitsemän painotus on metsien suojelu. FDA:lla on niin paljon yhteisömetsähakemuksia jonossa, että se ei ole viime aikoina suostunut vastaanottamaan uusia hakemuksia lainkaan.

Vaikka Liberian metsäyhteisöjen kollektiiviset oikeudet takaava lainsäädäntö on verrattain edistysellinen, niin sen toimeenpano ontuu. Nykyinen FDA:n poliittinen johto on paikallisen kansalaisyhteiskunnan mukaan osoittanut halua dialogiin ja lakien toimeenpanoa varten on saatu hieman edellistä hallituskautta enemmän resursseja. Tästä huolimatta FDA:n resurssit sille määrättyjen viranomaisvelvoitteiden hoitamiseksi yhteisömetsäalueilla ovat mitättömät. Jos FDA ei hoida velvoitteitaan, kuten käsittelee metsänhoitosuunnitelmia tai valvo yhteisömetsien hallintoelinten vaaleja, eivät myöskään metsäyhteisöt pysty toimimaan suunnitellusti.

Yhteisömetsästatuksen saaneilla yhteisöillä on muutenkin runsaasti haasteita: niiden metsänhoidon ja hallinnon toimintavalmiudet kaipaavat pitkäjänteistä vahvistamista, hakkuuyritykset pystyvät helposti hyväksikäyttämään yhteisöjen heikkoa tietoisuutta oikeuksistaan, naisten ja vammaisten henkilöiden osallisuus yhteisöjen päätöksenteossa on ohutta, yhteisöissä on eturistiriitoja ja kestävän sekä riittävän toimeentulon saaminen yhteisömetsästä elonkirjoa vaalien vaatii ponnistelua. Lisäksi ilmastonmuutoksen vaikutukset tekevät luonnonvaroista riippuvaisen toimeentulon epävarmaksi: pienviljelyssä sateiden ennakointi käy vaikeaksi ja esimerkiksi kaakaon perustuva peltometsäviljely on epävarmaa ilmaston muuttuessa kaakaolle epäsuotuisaksi.

Olenaisia kansallisia metsäalan foorumeja ovat NGO Coalition of Liberia, metsiin liittyviä epäselvyyksiä tarkkaileva ja niihin puuttuva Civil Society Independent Forest Monitors -verkosto ja kaksi paikallisyhteisöjen metsäoikeuksiin liittyvää kattojärjestöä: National Union of Community Forest Management Bodies ja National Union of Community Forest Development Committees. Keskeinen foorumi kansalaisyhteiskunnan tiedonsaannissa ja neuvottelumahdollisuuksissa suhteessa metsäviranomaiseen on Liberian ja EU:n välisen FLEGT VPA:n Joint Implementation Committee.

Tavoiteltavat tulokset

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää kestäviä toimeentulon keinoja ovat vahvistuneet

Metsäyhteisöjen jäsenten toimeentulo vahvistuu ja tulonhankinnan vaihtoehdot monipuolistuvat pienmetsätuotteiden, agroekologisen peltometsäviljelyn ja yhteisöille oikeudenmukaisen sekä ekologisesti kestävä puun hyödyntämisen johdosta. Erityisesti naisten säästö- ja lainaryhmät innovoivat tapoja jalostaa pienmetsä- ja viljelytuotteita myyntiin.

Ohjelman tavoittamilla alueilla metsien ja maatalousympäristön elonkirjoa on vahvistettu ja suojeltu

19

Metsäyhteisöissä harjoitettavassa pienviljelyssä tehdään aloitteita siirtyä agroekologiseen peltometsäviljelyyn. Metsäyhteisöjen jäsenet ovat tietoisia kollektiivisista metsäoikeuksistaan, niiden metsähallinnon elimet täyttävät vastuunsa ja yhteisö osaa vaatia niiltä tilivelvollisuutta. Yhteisöt seuraavat metsiensä tilaa ja ennallistavat heikentyneitä alueita.

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen toimintavalmiudet osallistua kestävyysmurroksen edistämiseen ovat vahvistuneet

Yhteisöjen metsähallinnon toimielimet kykenevät puolustamaan yhteisönsä oikeuksia ja vaatimaan Liberian metsähallintoa toimeenpanemaan metsälainsäädäntöä. FDA kuuntelee metsäyhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen kantoja ja pyrkii täyttämään tilivelvollisuutensa. Yhteisömetsäteemassa toimivat kansalaisjärjestöt kokoavat voimansa viestinnässä ja vaikuttamistyössä. Naisia ja vammaisia henkilöitä valitaan enenevässä määrin yhteisömetsien hallintoelimiin.

Ohjelmakauden 2022–2025 alustavia tuloksia

2022–2025 tuettiin Liberiassa viittä hanketta, joita toteutti yhteensä seitsemän kansalaisjärjestöä. Hankkeilla vahvistettiin yhteisöpohjaista metsänsuojelua ja kestävää käyttöä noin 153 000 hehtaarin alalla kuudessa yhteisömetsässä. Hankkeiden toimintoihin osallistui vähintään 450 paikallisyhteisöjen asukasta ja epäsuoria hyödynsaajia olivat kaikki kuuden yhteisömetsäalueen lähes 205 000 asukasta. Yhteisöjen metsähallinnon toimielinten toimintavalmiuksia ja tilivelvollisuutta kasvatettiin monipuolisilla koulutuksilla ja rinnalla kulkien sekä tapauskohtaisin konsultaatioin. Heikentyneitä metsäalueita ennallistettiin 19 hehtaaria ja metsien monitorointia resursoitiin. Osassa yhteisömetsistä on pilotoitu peltometsäviljelyä, ja naisten säästö- ja lainaryhmät kehittivät pienviljelytuotteita myytäväksi. Viikoittainen metsäkysymyksiin kriittisesti tarttuva radio-ohjelma saavutti 25 000 kuulijaa ja osallisti säännöllisesti alan päättäjiä haastatteleamalla heitä suorassa lähetyksessä. Lehtiartikkelit ja seurantaraportit laittomista hakkuista ja muista metsäoikeuksien rikkomuksista lisäävät liberialaisten tietoisuutta epäkohdista ja rohkaisevat toimimaan. Tuen avulla metsäyhteisöjen hallintoelinten liitto on saattanut jäsenistöään yhteen jakamaan kokemuksia ja kokoamaan kansalaisyhteiskunnan vaikuttamisen viestejä vastuunkantajien suuntaan.

4.4 Mali

Siemenpuu on vuosina 2019–2025 tukenut Malissa energiaoikeudenmukaisuuden teemassa 12 eri järjestön toteuttamaa pariakymmentä hanketta Koulikoron, Bougounin ja Sikasson alueilla. Malissa on toimittu jo aikaisemminkin: vuosina 2002–2005 tuettiin muutamia yksittäisiä hankkeita ja 2005–2018 tuettiin Mali Folkecenterin ohjelmaa Sikasson alueella yhteisöllisen luonnonvarahallinnon ja maaseudun yhteisöjen ympäristötoimijuuden vahvistamiseksi.

Ohjelmakaudella 2026–2029 Siemenpuu pyrkii tukemaan noin seitsemää hanketta Etelä-Malissa Koulikoron, Bougounin ja Sikasson alueilla. Malissa avataan rajoitettu hakuikkuna syksyllä 2026 hankekumppaneille jatkaen yhteisöperustaisen luonnonvarahallinnan, energiantuotannon ja puhtaampien keittoliesien käytön edistämistä maaseudun kestävien elinkeinojen tukemiseksi Etelä-Malissa. Tavoitteena on myös tukea näissä teemoissa eri toimijoiden yhteistyötä ja yhdessä oppimista. Hakukierroksen tulosten perusteella arvioidaan, onko ohjelmakaudella tarvetta järjestää toista hakukierrosta.

Pitkä toimintahistoria Malissa on tehnyt Siemenpuusta arvostetun toimijan paikallisten ympäristö- ja energiakysymyksissä toimivien organisaatioiden ja verkostojen keskuudessa myös toimijoiden välisen yhteistyön edistäjänä. Useiden muiden rahoittajien poistuminen maasta on kasvattanut Siemenpuun roolia Malissa viime vuosina.

Toimintaympäristö

Malin toimintaympäristö on hauras ja epävakaus on lisääntynyt kaikilla ulottuvuuksilla (ympäristölliset, poliittiset, turvallisuuteen liittyvät, yhteiskunnalliset ja taloudelliset). Mali on erittäin haavoittuvainen ilmastonmuutoksen vaikutuksille ja sen ilmastoresilienssi on heikko. Poliittisia oikeuksia ja kansalaisvapauksia on rajoitettu voimakkaasti. Viime vuosina tilanne on huonontunut kaikilla epävakauden ulottuvuuksilla.

Malissa on ollut epävakaa turvallisuustilanne vuoden 2012 niin kutsutusta Malin sodasta lähtien. Aseellinen konflikti on jatkunut tähän päivään asti erityisesti ääri-islamististen terroristiryhmien jatkettua iskujaan. Pahin tilanne on ollut Pohjois- ja Keski-Malissa, mutta viime vuosina iskuja on ollut entistä enemmän myös Etelä-Malissa. Viimeisin isku pääkaupungissa Bamakossa tapahtui syyskuussa 2024.

Poliittinen epävakaus on myös jatkunut. Vuoden 2020 elokuun vallankaappauksen jälkeen vallassa on ollut sotilasjunta johtajanaan Assimi Goïta, joka uuden vallankaappauksen myötä nimitettiin Malin presidentiksi toukokuussa 2021. Siirtymähallitukset ovat vaihtuneet, viimeksi joulukuussa 2024 siviilipääministeri erotettiin juntan vastaisten lausumistensa takia. Tilalle nimitettiin sotilas.

Kansainväliset toimijat, kuten Länsi-Afrikan valtioiden talousyhteisö ECOWAS, tuomitsivat vallankaappaukset, ja käyttöön otettiin ankaria talouspakotteita. Kun junta oli sitoutunut suhteellisen lyhyeen siirtymäkauteen, pakotteita lievennettiin. Kesäkuussa 2023 järjestetyssä kansanäänestyksessä hyväksyttiin uusi perustuslaki, jota kannatti 97 prosenttia äänestäjistä (äänestysprosentti oli 38 prosenttia). Perustuslaissa vahvistettiin presidentin valtaoikeuksia ja armahdettiin vallankaappauksiin syyllistyneet. Demokraattiseen hallintoon palaamiseksi seuraavaksi oli tarkoitus järjestää parlamenttivaalit lokakuun 2023 lopussa ja presidentinvaalit helmikuussa 2024, mutta junta ilmoitti syyskuun 2023 lopulla, että vaaleja lykätään teknisten ongelmien vuoksi. Uusia päivämääriä ei ole kerrottu.

Sotilasjunta on ajanut Ranskan ja muiden länsimaiden sotilasjoukot ja YK:n rauhanturvajoukot (MINUSMA) pois maasta ja lähentynyt Venäjää. Malin armeija on tukeutunut viimeiset vuodet jihadismin vastaisessa taistelussa Venäjän Africa Corpsin (ex. Wagner) palkkasotureihin. Armeija on syyllistynyt ihmisoikeusrikkomuksiin, mutta kieltää sen jyrkästi.

Mali on perustanut samanmielisten sotilasjunttien hallitsemien Burkina Fason ja Nigerin kanssa Sahelin valtioiden liittouman (AES). Maat ovat tammikuussa 2025 eronneet ECOWAS:ista.

Siirtymävaiheen hallitus on nauttinut laajaa kannatusta väestön keskuudessa. Hallitus on myös tukahduttanut kaikenlaisen kritiikin jopa juntan kannattajilta, jotka ovat erehtyneet arvostelemaan

maan huonontunutta taloustilannetta. Ulkomaisen median toimintaa on rajoitettu rajusti. Sotilasjuntan iskulause, jota monet malilaiset toistavat, on ollut, että Malin vakavien turvallisuusongelmien edessä ei ole tilaa muille huolenaiheille tai ihmisoikeuksille laajemmin. Siirtymävaiheen hallitus ei kuitenkaan ole kyennyt parantamaan turvallisuustilannetta.

Viime vuoden aikana energiapula on kohdannut myös verkkovirran äärellä asuvia bamakolaisia ja hiljainen kritiikki hallitusta kohtaan on kasvanut. Syksystä 2025 polttoainepula on vaikeuttanut yhteiskunnan toimintoja merkittävästi. Julkisia protesteja ei kuitenkaan uskalleta esittää.

Kritiikkiä on lisännyt myös maan vaikea taloudellinen tilanne, mitä on heikentänyt osaltaan myös MINUSMAN lähteminen ja kansainvälisten rahoittajien väheneminen. Siirtymähallitus on paikannut tilannetta mm. painostamalla kansainväliset kultakaivosyhtiöt luovuttamaan Malille moninkertaisesti suuremman osuuden kaivosten tuotosta aikaisempaan verrattuna.

Malin eteläosassa sijaitsevat Koulikoron ja erityisesti Bougounin ja Sikasson alueet ovat Malin metsä- ja vesirikkaimpia maatalousvaltaisia alueita. Alueilla on myös runsaasti kaivostoimintaa, erityisesti teollista ja pienimuotoista kullankaivuuta. Joulukuussa 2024 Bougounissa avattiin Afrikan suurimmaksi sanottu litiumkaivos. Väestöstä 74 prosenttia elää maataloudesta tai karjankasvatuksesta, josta suurin osa on pienimuotoista kotitarvetuotantoa. Väestönkasvu, ilmastonmuutos ja maan sisäinen muuttoliike Pohjois- ja Keski-Malista lisäävät entisestään metsä- ja muihin luonnonvaroihin kohdistuvaa painetta. Viime vuosikymmeninä lämpötila ja sademäärät ovat muuttuneet, ja äärimmäiset sääilmiöt, kuten kuivuus ja tulvat, ovat toistuvia. Kuivuus ja muutokset sateiden ajoituksessa ja määrässä rasittavat kasvintuotantoa yhä enemmän.

Kaupunkiväestöstä 96 prosentilla on mahdollisuus saada sähköä, mutta maaseudulla asuvista alle 20 prosentilla. Tärkeimmät energialähteet ovat öljy ja vesivoima, mutta viime aikoina on tehty useita aloitteita aurinkoenergian vielä suhteellisen alhaisen osuuden lisäämiseksi. Kiinnostusta aurinkoenergiaan on lisännyt polttoainepula, jonka takia kaupungeissakin sähköverkossa on virtaa tarjolla vain osan päivää.

Vain noin yhdellä prosentilla väestöstä on mahdollisuus käyttää puhtaita polttoaineita ruoanlaittoon. Yli 90 prosenttia siihen tarvittavasta energiasta saadaan metsistä polttopuiden ja puuhiilen muodossa.

Maaseutuyhteisöjen kestävä ja yhteisöpohjainen luonnonvarojen hallinnan ja puhtaan uusiutuvan energian käytön edistämiseksi tärkeitä malilaisia yhteistyöverkostoja ovat yli sadan järjestön ilmastoverkosto Reso Climat, reilun 50 ympäristötyötä tekevän järjestön verkosto SECO ONG, pienviljelijöiden liitto CNOP, puuta säästävien liesien käyttöä edistävä liesituottajien ja järjestöjen yhteinen verkosto M-ACC ja uusiutuvan energian käyttöä edistävien yritysten ja organisaatioiden yhteistyöjärjestö FENEM.

Malissa keskeisiä kansainvälisiä yhteistyötahoja ovat SNV ja UNDP Malin koordinoima Maailman ympäristörahan Small Grants Programme. Siemenpuu seuraa myös Maliin rekisteröityneiden kansainvälisten humanitaaristen ja kansainvälisten järjestöjen yhteistyöjärjestön FONGIM:in työtä.

Malissa rekisteröityneet malilaiset ja kansainväliset järjestöt toimittavat vuosiraporttinsa järjestöasioita hoitavalle ministeriölle tiedoksi. Valvonta on vuodesta 2023 alkaen kiristynyt, vuosittaisen raportin lisäksi järjestöt joutuvat nyt raporttoimaan toimensa kuukausittain toimialueensa kunnalle tai valtion piiriviranomaiselle.

Malissa ei toimi muita suomalaisia järjestöjä. Muutkin Suomi-yhteydet ovat vähäisiä, joitakin tutkimus- ja kulttuuriprojekteja lukuun ottamatta. Suomi on kuitenkin edelleen lähettänyt asiantuntijoita EU:n EUCAP Mali – siviilikriisinhallinnan koulutusoperaatioon.

Siemenpuun kohdealueeksi Malissa on valittu eteläiset kolme aluetta Koulikoro, Bougouni ja Sikasso erityisesti turvallisuustilanteen takia. Koulikoro on näistä alueista haastavin: siellä on muutama kunta, joissa paikalliset järjestöt eivät pysty toimimaan normaalisti. Muilla alueilla toiminta on jatkunut katkoksitta. Tilanne näillä alueilla on yksittäisiä tapauksia lukuun ottamatta vakaa. Mahdollisuudet Siemenpuun Suomesta tehtäviin seurantamatkoihin arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Bamakoon matkustaminen, missä suurimmalla osalla hankekumppaneista on toimisto, on ollut vielä hyvin mahdollista. Siemenpuulla on Malissa hyvät yhteistyöverkostot ja käytössään asiantuntijoita, jotka tekevät tarvittaessa seurantaa Siemenpuun tukemissa hankkeissa.

Tavoiteltavat tulokset

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää kestäviä toimeentulon keinoja ovat vahvistuneet

Erityisesti naisten osuuskuntien ja muiden mikroyritysten toimintavalmiuksien kehittämistä tuetaan viljely- ja keräilytuotteiden jalostuksessa ja kaupassa. Kestävien energiaratkaisujen edistämiseen perustuvat osuuskunnat ja mikroyritykset (kuten esimerkiksi hankittavien aurinkosähkölaitteistojen asennuksiin, huoltoon ja korjaamiseen erikoistuneiden teknikoiden osuuskunnat ja puuta säästävien liesien markkinointiryhmät) tuovat toimeentuloa yhteisöjen jäsenille.

Ohjelman tavoittamilla alueilla metsien ja maatalousympäristön elonkirjoja on vahvistettu ja suojeltu

Puuston määrä lisääntyy ja polttopuun sekä -hiilen käyttö vähenee puuta säästävien liesien ja aurinkosähkölaitteistojen avulla. Erityisesti naisten puutarhaviljelyaloilla lisätään agroekologisten periaatteiden soveltamista viljelykirjon ja maaperän parantamiseksi ja suojelemiseksi.

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen toimintavalmiudet osallistua kestävyysmurroksen edistämiseen ovat vahvistuneet

Järjestöjen ja paikallisyhteisöjen verkostojen toimintaa vahvistetaan oppimisen areenoina, jolloin verkostot toimivat nykyistä syvemmin tiedonvaihdossa ja yhdessä oppimisessa liittyen ympäristö- ja energiaratkaisuihin sekä yhteisöryhmien toimintavalmiuksien kehittämiskäytäntöihin. Paikallisyhteisöt ja -hallinto vahvistavat yhteistyötään vammaisjärjestöjen ja -aktiivien kanssa. Kunnallisissa kehityssuunnitelmissa otetaan paremmin huomioon yhteisölliset kestävästi uusiutuvan energian ratkaisut ja yhdenvertaisesti eri ryhmien tarpeet.

Ohjelmakauden 2022–2025 alustavia tuloksia

Vuosina 2022–2025 Malissa tuettiin 15 hanketta. Hankkeissa on aurinkosähkön avulla pystytty parantamaan yhteisöjen toimeentuloa ja edistämään erityisesti naisten roolia yhteisöissä ja kunnallisessa päätöksenteossa. Koska useisiin hankkeisiin kuului aurinkosähkövesipumppujen asentaminen ja/tai maataloustuotteiden jalostaminen aurinkokuivureilla, niillä kevennettiin naisten työtaakkaa ja vähennetty polttopuun, puuhiilen ja fossiilisten polttoaineiden käyttöä. Samalla viljelmien tuottavuus sekä naisten tulot ja omanarvontunto ovat lisääntyneet. Hankkeiden aikana lisättiin myös laajemmin kyläyhteisöjen ja kuntien päättäjien tietoja ilmastonmuutoksesta ja kestävästä energiamuodosta.

Ohjelmatuen hakemuksen jättämiseen mennessä jo päättyneissä hankkeissa suoria hyödynsaajia oli noin 6 800 (naisia reilut 4 500 ja vammaisia henkilöitä noin 200) ja epäsuoria hyödynsaajia noin 100 000. Hanketoimintoihin osallistui 130 kansalaisjärjestöä ja yhteisöorganisaatiota. Hankkeissa asennettujen aurinkosähkölaitteistojen kapasiteetti on 28 kW.

4.5 Mosambik

Siemenpuu on tukenut Mosambikissa kaikkiaan 16 hanketta eri temaattisten kokonaisuuksien alla, pääosin liittyen ruokaturvaan, ruoantuotannon elonkirjoon ja naispienviljelijöiden oikeuksiin. Samalla hankkeissa on vahvistettu kansalaisyhteiskunnan järjestäytymistä sekä maaseudun paikallisyhteisöjen toimintavalmiuksia niiden luonnonvaraoikeuksien toteutumisen vaatimiseksi. Ohjelmakaudella 2022–2025 on tuettu feministinen agroekologia -teeman puitteissa pienviljelijäryhmien, erityisesti naisten ryhmien järjestäytymistä Gazan, Sofalan, Zambézian, Nampulan ja Niassan provinssissa.

Ohjelmakaudella 2026–2029 Mosambikissa tuetaan agroekologia-teemassa noin seitsemää hanketta. Pienviljelijäryhmien sekä paikallisyhteisöjen luonnonvarojen hallintokomiteoiden työtä tukevien hankesistusten identifiointiksi avataan vuoden 2026 loppupuolella hakuikkuna, josta tiedotetaan teemassa toimivien verkostojen kautta mahdollisille hakijoille. Erityisen varteenotettavia hanketoteuttajia ovat Mosambikin kansallisen pienviljelijöiden liiton UNAC:n provinssitaso liitot. Lisäksi valmistellaan mahdollisuutta tukea järjestäytyneiden pienviljelijöiden agroekologisen viljelyn vertaisoppimishanketta UNAC:n toteuttamana. Edellisen kauden tulosten perusteella pyydetään jatkohakemus Justiça Ambientalin agroekologisen viljelyn ja yhteisöpohjaisen metsänsuojelun työtä, sillä järjestö temaattisen osaamisen lisäksi mosambikilaisen kansalaisyhteiskunnan ympäristötyön rohkea suunnannäyttäjä. Siemenpuu on tukenut maaseudun naisten foorumin FOMMURin rekisteröitymistä ja itsenäistymistä toisen järjestön kautta. Tulevalla kaudella on aika tunnustella, pystyisikö se hallinnoimaan pientä tukea itsenäisesti.

Useat Mosambikissa työskentelevistä suomalaisjärjestöistä keskustelevat aktiivisesti yhdessä maan kansalaisyhteiskunnan tilasta ja koordinoivat seurantavierailuja. Kansainvälisistä kansalaistoimijaverkostoista Mosambikin kannalta olennaisia ovat maailman pienviljelijöitä kokoava Via Campesina sekä luonnonmetsiä uhkaavia puuviljelmiä kriittisesti tarkasteleva World Rainforest Movement.

Toimintaympäristö

Mosambik on OECD:n luokituksen mukaan yksi maailman vähiten kehittyneistä maista. Sen väestöstä valtaosa asuu yhä maaseudulla, mutta muuttoliike kaupunkeihin on kasvussa. Maan väestö on nuorta, yli kaksi kolmasosaa asukkaista on alle 25-vuotiaita. Yhä harvempi mosambikilainen on kokenut vuonna 1992 päättyneen sisällissodan aikuisiällä. Sodan selvittely on kuitenkin jatkunut viime vuosiin asti, sillä sen osapuolet Frelimo ja Renamo allekirjoittivat rauhansopimuksen vasta vuonna 2019. Siinä sovittiin prosessista aseiden luovuttamiseksi ja taistelijoiden integroimiseksi yhteiskuntaan.

Frelimo on ollut Mosambikissa vallan kahvassa koko sisällissodan jälkeisen ajan kansallisella tasolla, ja myös suurimmassa osassa provinssista ja niistä kunnista, joissa paikallisvaaleja on järjestetty. Vallanpitäjien korruptio on laajalle levinnyttä. Vuonna 2018 aiemman valtiovarainministerin Manuel Changin pidätykseen Etelä-Afrikassa johtanutta, 'Tonnikalavelkakirjaksi' kutsuttua korruptiotapausta on arveltu yhdeksi Afrikan mantereeseen suurimmista. Mosambikin kansalaiset menettivät siinä rikollisten valtiontakausten vuoksi noin kaksi miljardia dollaria. Ne olisi voitu investoida hauraiden ja korruption riivaamien julkisten palveluiden kehittämiseen.

Mosambikin vaalien yhteydessä on säännönmukaisesti raportoitu epäselvyyksistä ja vilpistä. Jo vuoden 2023 paikallisvaalit päättyivät protesteihin, mutta vuoden 2024 lokakuussa järjestettyjä yleisvaaleja seurasivat usean kuukauden jatkuneet protestit. Laajoihin vilppiä ja vallan väärinkäyttöä vastustaviin mielenilmauksiin osallistui kansalaisia monenlaisista taustoista ympäri maata. Hallitus tukahdutti niitä väkivalloin. Protesteissa arvioidaan kuolleen yli 300 ihmistä. Mosambikin pohjoisimmassa provinssissa Cabo Delgadossa jatkuu islamististen militanttien äärimmäisen väkivaltaisista hyökkäyksistä

paikallisiin kyliin vuonna 2017 alkanut konflikti, jonka seurauksena on kuollut tuhansia ihmisiä ja yli puoli miljoonaa eli maan sisäisenä pakolaisena vuonna 2024. Konfliktia ovat ruokkineet jalokivikauppa ja kansainvälisten öljy-yritysten maakaasuhankkeet Cabo Delgadoon rajoittuvalla merialueella.

Kansalaisyhteiskuntien avoimuutta seuraava CIVICUS Monitor luokitteli Mosambikin 2025 viisiportaisella asteikollaan toiseksi alimpaan tukahdutettu-kategoriaan. Vaaleja seuranneiden protestien väkivaltaisen tukahduttamisen lisäksi hallitus hajotti väkivalloin rap-artisti Azagaian muistokulkueen 2023 ja kansalaisaktivistien uhkailu on yleistä. Edellinen hallitus esitti kansalaisjärjestöjä koskevan lainsäädännön kiristämistä terrorismiuhkaan vedoten, mutta lakiesitys ei lopulta edennyt parlamentissa. Myös median edustajat joutuvat uhkailun uhreiksi.

Mosambik on hyvin haavoittuvainen ilmastomuutoksen seurauksille. Sään ääri-ilmiöt, kuten tulvat, kuivuudet ja syklonit ovat yleistyneet ja voimistuneet viime vuosina. Syklonit ovat aiheuttaneet laajoja tuhoja ainakin vuosina 2019, 2022 ja 2023 ja 2025. Noin 80 prosenttia maan kotitalouksista saa elantonsa maataloudesta, kalastuksesta ja metsistä, joten sään ääri-ilmiöt ja sään muuttuminen vaikeasti ennakoitavaksi lisää välittömästi ihmisten ruokaturvattomuutta etenkin yleisessä, sateista riippuvaisessa pienviljelyssä. Pienviljelijöiden toimeentuloa uhkaavat ilmastomuutoksen lisäksi maankäytön intressiristiriidat, sillä kokonaisia kyläyhteisöjä on hädetty perinneoikeuksien suojaamiksi oletetuilta viljelymailtaan suuryritysten puu- ja muiden viljelmien tieltä.

Kaikki maa kuuluu Mosambikissa valtiolle: kansalaisilla ja paikallisyhteisöillä on siihen käyttöoikeus. Maassa on ollut meneillään maanhallintapolitiikan ja maalain uudistus. Viimeisimmässä lakiluonnoksessa maan määrittelystä julkishyödykkeeksi sekä paikallisyhteisöjen perinneoikeuksista maankäyttöön ja luonnonvaroihin luovuttaisiin. Kansalaisyhteiskunta on kritisoinut lain valmisteluprosessia avoimuuden puutteesta. Kansalaisyhteiskunta kritisoi myös Mosambikin 2023 uudistetun metsälain valmistelua heikosta osallistavuudesta ja kaupallisten, vieraslajeihin perustuvien puuviljelmien suosimisesta luonnonmetsien suojelun ja kestäväen käytön kustannuksella. Maan noin 36 miljoonaa metsähehtaaria peittävät vajaan puolet Mosambikin maapinta-alasta. Metsäkatoa aiheuttavat maankäytön muutos viljelymaaksi sekä kaupungistuminen, kaivosteollisuus, hakkuut, metsäpalot, polttopuun kerääminen ja puuhiilen valmistus. Heikosti resursoidut maatalouspalvelut ja luonnonvaroja koskevan lainsäädännön toimeenpanon hauraus heikentävät maatalousväestön ruokaturvaa ja nopeuttavat luontokatoa.

Mosambikissa Siemenpuu teemoissa olennaisia kansalaisyhteiskunnan verkostoja ovat kansallinen pienviljelijöiden liitto UNAC, maaseudun naisten foorumi FOMMUR ja naisten oikeuksia puolustava Fórum Mulher. Sisarsäätiömme Abiloksen fasilitoimana Siemenpuu on Mosambikissa sparrannut omia kumppaneitaan inklusiivisuuden kehittämisessä vammaisten henkilöiden järjestöjen kattojärjestön FAMODin ja vammaisten nuorten AJODEMON kanssa. Yhteisöpohjaisen luonnonvarojen hallinnan verkoston ReGeComin työn kehittyminen on myös Siemenpuun seurannassa. Lisäksi seurataan eri lakialoitteiden, kuten kansalaisjärjestölain ja maalain ympärille syntyneitä järjestöfoorumeja.

Tavoiteltavat tulokset

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää kestäviä toimeentulon keinoja ovat vahvistuneet.

Pienviljelijäyhteisöjen jäsenten toimeentulo monipuolistuu ja kasvaa agroekologisten vihannes- ja peltometsäviljelmien sekä pienimuotoisen tuotantoeläinten pidon avulla. Erityisesti naisten viljelijäyhdistykset sekä säästö- ja lainaryhmät jalostavat viljelytuotteita myös myyntiin. Paikallisyhteisöjen luonnonvarojen hallintotoimikuntien toimintavalmiudet kehittyvät ja ne kykenevät keräämään yhteisölleen kuuluvan osuuden luonnonvarojen käytön tulosta.

Ohjelman tavoittamilla alueilla metsien ja maatalousympäristön elonkirjoa on vahvistettu ja suojeltu.

Pienviljelijöiden viljelykirjo laajenee, he soveltavat aktiivisesti agroekologisia viljelykäytäntöjä ja hyödyntävät sekä tuottavat maatiaissiemeniä. Yhteisöjen ilmastoiresilienssi vahvistuu monipuolisemman ruoantuotannon ja katastrofivarautumissuunnitelmien myötä. Yhteisöjen luonnonvarojen hallintotoimikunnat toimivat alueensa luonnonvarojen suojelemiseksi ja kestävän käytön varmistamiseksi sekä ennallistavat heikentyneitä metsäalueita. Polttopuun käyttö vähenee huomattavasti, kun yhteisöissä opitaan valmistamaan puuta säästäviä liesiä paikallisista materiaaleista.

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen toimintavalmiudet osallistua kestävyysmurroksen edistämiseen ovat vahvistuneet.

Pienviljelijäyhdistykset ja luonnonvarojen hallintotoimikunnat osallistuvat aktiivisesti yhteisönsä ympäristön tilaa koskevaan päätöksentekoon ja vaativat viranomaisilta lakien toimeenpanoa. Piirikuntien maatalousneuvojat ja provinssien ympäristöhallinnon viranomaiset ovat motivoituneita osallistumaan hankkeiden toimintoihin ja tekevät osansa tavoitteiden saavuttamiseksi. Naiset ja vammaiset henkilöt ovat aktiivisia viljelijäryhmien ja luonnonvarojen hallintotoimikuntien jäseniä. Hanketoteuttajat tuovat hankkeiden oppeja esiin ja vaikuttavat kansallisissa kansalaisliikkeiden verkostoissa.

Ohjelmakauden 2022–2025 alustavia tuloksia

Mosambikissa tuettiin vuosina 2022–2025 kahdeksaa hanketta. Hankkeissa tuettiin ainakin 54 pienviljelijäyhdistystä tai -ryhmää agroekologisessa vihannes- ja peltometsäviljelyssä sekä pienimuotoisessa kanojen, vuohien ja sikojen pidossa. 18 paikallisyhteisön luonnonvarojen hallintotoimikunnan toimintavalmiuksia vahvistettiin monipuolisin koulutuksin ja käytännön asioissa rinnalla kulkemalla. Erityisesti hankkeiden pienviljelijänaiset perustivat säästö- ja lainaryhmiä sadon jalostamiseksi myyntiin. Lisäksi paikallisyhteisöjä tuettiin niiden maa- ja luonnonvaraoikeuksiin kohdistuneiden loukkausten raportoinnissa, pilotoitiin ilmastokestävän rakentamisen tekniikoita, rakennettiin uusiutuvalle energialle toimivia valo- ja latauspisteitä sekä kehitettiin puuta säästäviä liesimalleja, joiden myynnistä yhteisöt saavat myös tuloja. Toimintoihin osallistui ainakin 4700 hyödynsaajaa, yhteensä hankkeiden hyödynsaajia on ollut yli 50 000.

4.6 Myanmar

Siemenpuu on tukenut myanmarilaisten järjestöjen toimintaa suoraan vuodesta 2018. Vuosina 2018–2025 on tuettu yhdentoista eri järjestön 15:tä hanketta erityisesti energiaoikeudenmukaisuuden ja biokulttuuristen oikeuksien teemoissa. Myanmariin luotiin yhteyksiä jo aiemminkin ja maan energiapolitiikkaa ja järjestökenttää seurattiin Mekongin alueen energia- ja ekologiaverkoston (MEE Net) kautta. Siemenpuu tuki MEE Netiä vuosina 2008–2019. Verkoston työ keskittyi Myanmariin vuosina 2015–2019.

Ohjelmakaudella 2026–2029 Siemenpuu pyrkii tukemaan noin viittä alkuperäiskansojen oikeuksiin ja kestäväan luonnonvarahallintaan liittyvää hanketta itäisessä Myanmarissa. Maassa ei järjestetä täysin avoimia hakukierroksia toimijoiden turvallisuuden suojelemiseksi. Ideapaperikutsu avataan ohjelmakauden ensimmäisenä vuotena ja kutsua levitetään turvallisesti tiedettyjen järjestöverkoston kautta. Ideapaperikutsussa hankkeiden temaattisena kriteerinä on yhteisöperustaisen luonnonvarahallinnan edistäminen ja energiantuotanto etnisten osavaltioiden alueilla. Hakukierroksen tulosten perusteella harkitaan keskittymistä muutamaamaan osavaltioon, joista yhtenä Shanin osavaltio. Tavoitteena on myös tukea ympäristöliikkeen yhteisen strategian edistämistä.

Siemenpuu on verkostoitunut kattavasti paikallisten ympäristöjärjestöjen, näiden työtä tukevien kansainvälisten toimijoiden ja maassa toimivien suomalaisten järjestöjen kanssa. Lisäksi Siemenpuu on vuodesta 2019 ylläpitänyt Myanmar-tiedotuslistaa suomalaisille toimijoille. Siemenpuulla on mahdollista vahvistaa kokoaan isompaa rooliaan Myanmarin kansalaisyhteiskunnan ympäristötoimijoiden pitkäjänteisenä tukijana.

Toimintaympäristö

Armeija kaappasi vallan Myanmarissa 1. helmikuuta vuonna 2021. Kansainvälinen yhteisö, mukaan lukien Suomi, kansalaisjärjestöt ja tutkijat, tuomitsi vallankaappauksen jyrkästi ja vaati paluuta demokratiaan. Länsimaat ovat asettaneet sotilasjuntalle ja sen kenraaleille talouspakotteita, mutta naapurimaat (Kiina, Intia, Thaimaa) ovat jatkaneet yhteistyötä juntan kanssa. Kaakkois-Aasian maiden yhteistyöjärjestö ASEAN ei ole juurikaan puuttunut Myanmarin sisäisiin asioihin, ja Venäjä on jatkanut aseiden ja muun tuen toimittamista sotilashallinnolle.

Pitkään jatkuneet konfliktit, eri alueellisten ja etnisten väestöryhmien välinen epätasa-arvo, sukupuolten välinen epätasa-arvo ja haastava maantieteellinen sijainti rajoittivat sosiaalisten peruspalvelujen saatavuutta ja lisäsivät köyhyyttä jo ennen vallankaappausta. Monet rakenteet ja käytännöt perustuivat edelleen aikaisemman sotilashallinnon (ja jopa Brittien siirtomaa-ajan) järjestelmiin. Koska armeijan rooli 2010-luvun demokratisoitumisvaiheen aikana oli edelleen vahva, ihmisoikeuskysymykset, demokraattiset instituutiot ja etninen itsehallinto etenivät melko hitaasti. Myanmarin väestönkasvu hidastui huomattavasti viime vuosikymmeninä, ja suuri määrä erityisesti työikäisiä ihmisiä on muuttanut maasta. Nämä kehityskulut ovat kärjistyneet sotilasvallankaappauksen jälkeen.

Myanmar on yksi maailman haavoittuvimmista maista ilmastonmuutokselle ja muille katastrofeille, jotka vaikuttavat erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin ja syrjäytyneimpiin ryhmiin. Maaseutualueilla yksi suurimmista haasteista on maa-omistusoikeuksien puute.

Alkuperäiskansojen (etnisten vähemmistöjen) oikeuksien tilanne Myanmarissa on haasteellinen, eikä poliittista vaikuttamista keskushallinnon suuntaan pystytäkään tekemään. Sotatoimien aiheuttamien pakkosiirtymisten ja tuhojen lisäksi alkuperäiskansojen perinteisiä maita on otettu teollistaloudellisen hyödyntämisen piiriin.

Myanmarin energiantuotanto on kriisissä ja maassa kärsitään laajoista sähkökatkoista. Sotilashallinto on kaivanut esiin vanhoja suunnitelmia ongelmallisista jättimäisistä hiilivoimaloista ja Salween-joen suurpadoista, mutta niitä vastustetaan paikallistasolla ankarasti eikä ulkomaista rahoitusta ole luvassa. Käynnistymisvaiheessa ollut aurinkosähkön laajamittainen tuotanto pysähtyi ulkomaisten yritysten jätettyä maan vallankaappauksen jälkeen.

Kansalaisyhteiskunnan tilan räikeät rajoitukset, huono turvallisuustilanne, viestintäyhteyksien epävarmuus, pankkitoiminnan rajoitukset ja uudet järjestörekisteröinti- ja pakkokutsuntalait vaikeuttavat toimintaa. Ne asettavat myös Siemenpuun hankerahoituskäytännöille erityisjärjestelyitä muun muassa rekisteröintivaatimuksen, rahansiirtojen, tilintarkastuksen ja tietojen julkisuuden osalta. Juuri tässä tilanteessa paikallisen kansalaisyhteiskunnan tukeminen demokratian ja rauhanomaisen kehityksen edistämiseksi on kuitenkin erityisen tärkeää. Siemenpuun ohjelmakauden 2022–2025 työ on osoittanut, että järjestöjen tukeminen Myanmarissa on edelleen mahdollista järjestelmällisellä ja ennakoivalla riskienhallinnalla.

Järjestörekisteröintilaki ja muut rajoitustoimet ovat jakaneet kansalaisyhteiskuntaa, mihin sotilasjunta todennäköisesti on pyrkinytkin. Maan ”sisällä” ja ”ulkona” olevien järjestöjen välille on syntynyt

epäluuloa. Ympäristöliikkeen osalta poliittisesti näkyvät johtotason ihmiset ovat pääosin pakotettu maanpakoon, mutta kaikilla järjestöillä on edelleen vahva yhteys paikallistasolle. Järjestöt ovat luovineet rekisteröintikysymyksessä painottamalla toiminnassaan humanitaarista ja/tai pienyritystoimintaa. Etnisten armeijoiden hallussa olevissa osavaltioissa järjestöjen rekisteröityminen ja kansalaisliikkeiden rakentaminen on helpompaa.

Myanmarin ympäristöliike on osa vahvaa vastarinta- ja demokratialiikettä, joka edistää ruohonjuuri- ja osin osavaltiotasolla paikallisyhteisöjen omavaraisuutta ja kriisinkestävyyttä valmistautuen sotilasvallan jälkeiseen aikaan. Rauhan palattua Myanmarissa tulee olemaan historiallinen mahdollisuus hallintosysteemin muuttamiseksi. Tulevaisuuden visiona on demokraattinen liittovaltiomalli, jota rakennetaan alhaaltapäin. Vain jos paikallisyhteisöt ja paikallinen hallinto ovat vahvoja, silloin myös osavaltiot ja lopulta koko Myanmar voivat olla vahvoja.

Liittovaltiomallissa maahan ja luonnonvaroihin liittyvän päätöksenteon tulee tapahtua pääosin paikallis- ja osavaltiotasolla arvioiden tarkasti, mihin liittovaltiotason päätöksiä tarvitaan. Alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöjen hallintaoikeuksia maahan ja metsiin tulee vahvistaa.

Maaseudun kriisinkestävyyttä rakennetaan muun muassa paikallistasolla toteutettavilla aurinkoenergiaa tai mikrovesivoimaa hyödyntävillä yhteisöpohjaisilla sähköverkoilla. Tavoitteena on yhteisöjen omavaraisuus ja oma päättäväisyys energian suhteen. Siemenpuu on tukenut vuosina 2018–2025 järjestöjen toimintaa energiakysymyksissä yhteisöjen omavaraisuuden ja oman päättäväisyyden edistämiseksi.

Yhteisöpohjaista luonnonvarahallintaa on pystytty edistämään erityisesti Karenin (Kayin) osavaltiossa. Vuonna 2018 perustettiin Salween-jokeen rajautuva Salweenin rauhanpuisto (SPP), etelämpänä Tanintharyin alueella on Paw Klon maisema-alue ja uusimpana joulukuussa 2024 SPP:n pohjoispuolelle perustettiin Thawthi Taw-Oo Indigenous Park (TTIP). Alueiden päätöksentekijöinä ovat yhteisöt ja niiden yleiskokoukset, ja osavaltion poliittinen johto on tukenut alueiden perustamista. Siemenpuu on tukenut vuosina 2021–2025 karenien yhteisömaiden suojelun ja luonnonvarainhallinnan suunnitelmien tekemistä.

Kareneista inspiraatiota saaneena Shanin osavaltion eteläosassa ympäristöliike suunnittelee Pang Salween Community Peace Parkin perustamista Pang- ja Salween-jokien yhtymäkohtaan ja ”tuhannen saaren” alueelle.

Tavoiteltavat tulokset

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää kestäviä toimeentulon keinoja ovat vahvistuneet

Kestävien energiaratkaisujen edistämiseen liittyvät osuuskunnat ja mikroyritykset tuovat toimeentuloa yhteisöjen jäsenille. Yhteisöpohjainen metsien ja vesistöjen hallinta tarjoaa ruokaturvaa ja toimeentuloa sekä lisää yhteisöjen kriisinkestävyyttä.

Ohjelman tavoittamilla alueilla metsien ja maatalousympäristön elonkirjoja on vahvistettu ja suojeltu

Alkuperäiskansojen yhteisöperustaisen luonnonvarahallinnan edistäminen, metsien suojelutoimet ja kestävä viljelymenetelmät vahvistavat elonkirjoja. Uusiutuva yhteisöpohjainen energiantuotanto vähentää puun ja fossiilisten polttoaineiden polttoa. Yhteisöjen ilmastokriisinkestävyys lisääntyy.

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen toimintavalmiudet osallistua kestävyysmurroksen edistämiseen ovat vahvistuneet

Tuetut järjestöt ja yhteisöt osallistuvat Myanmarin ympäristöliikkeen ja demokratian rakentamiseen ruohonjuuritasolta ylöspäin. Osavalttioiden kehityssuunnitelmissa otetaan paremmin huomioon yhteisölliset kestävän uusiutuvan energian ratkaisut ja yhdenvertaisesti eri ryhmien tarpeet. Alkuperäiskansojen hallinnoimat suojelualueet saavat näkyvyyttä ja keskeisemmän roolin etnisten osavaltioiden alueella.

Ohjelmakauden 2022–2025 alustavia tuloksia

Vuosina 2022–2025 Myanmarissa on vaikeasta tilanteesta huolimatta pystytty jatkamaan hankerahoitusta, vaikkakin rajoitetusti. Kymmenen tuetun hankkeen lisäksi Siemenpuu on vahvistanut yhteyksiään paikallisiin ympäristö- ja alkuperäiskansojen järjestöjen verkostoihin.

Ohjelmatuken hakemukseen jättämiseen mennessä päättyneissä seitsemässä hankkeessa edistettiin alkuperäiskansojen maa-alueiden rekisteröintiä sekä metsien ja vesistöjen kestävien hallintajärjestelmien vakiinnuttamista. Yhteisöjen elinoloja vahvistettiin kestävän uusiutuvan energian tuotantokapasiteetin lisäyksillä (50 kW) ja ympäristön ennallistamisella. Lisäksi tehtiin viestintää ja vaikuttamistyötä Myanmarin alkuperäiskansayhteisöjen oikeudellisesta asemasta ja luonnonvarainhallinnan rakenteista sekä näihin kohdistuvista paineista. Hankkeilla oli yhteensä noin 15 000 suoraa hyödynsaajaa, joista 7 000 naisia. Hanketoimintoihin osallistui reilut 100 kansalaisjärjestöä ja yhteisöorganisaatiota.

4.7 Globaali yksityissektoriyhteistyö

Ohjelmassa avataan uusi globaali hakuikkuna kehittyvien maiden paikallisille järjestöille tai näiden alueellisten tai globaalien verkostojen yksityissektoriin liittyville hankkeille. Hankkeissa toimitaan yhdessä suomalaisten yritysten kanssa kehittyviin maihin kohdistuvan vastuullisen viennin ja sieltä tuonnin sekä paikallisen yritystoiminnan edistämiseksi, tai suomalaisten kehittyviin maihin kohdistuvien investointien kestävyysvahvistamiseksi ympäristö- ja ilmastokysymyksissä.

Haun kautta tuettavat kolmisen hanketta edistävät ohjelman yleisten tulostavoitteiden toteutumista, mutta erityistavoitteena on myös tukea yrityksiä toiminnan läpinäkyvyyden ja vastuullisuuden lisäämisessä ja auttaa sijoittajia arvioimaan sijoitustensa kestävyttä. Kansainvälisen kaupan arvoketjujen välityksellä suomalaisella kulutuksella on merkittäviä vaikutuksia ekosysteemeihin ja maaseutuyhteisöjen kestäväan toimeentuloon kehittyvissä maissa. Tukimuoto edistää kehittyvien maiden järjestöjen ja verkostojen toimintavalmiuksia yhteistyöhön yksityissektorin kanssa.

Hakemusprosessi on kaksivaiheinen: ensimmäisessä vaiheessa toimitetaan ideapaperi, joiden arvioinnin perusteella pyydetään varsinaiset täydennetyt hakemukset.

Hakuikkuna avataan vuoden 2026 jälkipuoliskolla ja saatuja ideapapereita arvioidaan kolmen kuukauden välein. Hakuikkuna pidetään auki niin kauan kuin sille varattua rahoitusta on jäljellä. Oletuksena on, että kestää jonkin aikaa ennen kuin tieto hakumahdollisuudesta tavoittaa potentiaalisia hakijoita, jolloin ensimmäiset hankkeet pääsevät alkamaan aikaisintaan vuonna 2027.

Toimintaympäristö

Yleisesti tunnustetaan, että yksityisen sektorin osallistumista kehitysyhteistyöhön ja -rahoitukseen on lisättävä. Kehitysvaikeuksien liiketoiminnan tulee myös ymmärtää ja osoittaa vaikuttavuus köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi kehittyvissä maissa. Paikallisen kontekstin mahdollisimman hyvä ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeää tässä kestävän liiketoiminnan luomisessa ja laajentamisessa.

Järjestöt voivat tarjota yrityksille välineitä ihmisoikeus-, yritysvastuu-, -kehitysvaikutusten ja -riskien arviointiin, suunnitteluun ja raportointiin. Esimerkiksi Keniassa alkuperäiskansojen biokulttuurisiin yhteisösäännöksiin pohjautuvat vastavuoroisesti sovitut ehdot (Mutually agreed terms) auttavat yritysten mahdollisuuksia toimia oikeudenmukaisesti ja kestävästi yhteisöissä.

Yksityissektorin yhteistyön tuloksellisuutta voi tarkastella useasta eri näkökulmasta, paitsi laajempien kehitysvaikutusten kautta myös muutoksina yrityksen toimintaan: ihmisoikeuksien, eettisen liiketoiminnan, työolojen, kestävä kehityksen tavoitteiden ottaminen paremmin huomioon yrityksen toiminnassa.

Tavoiteltavat tulokset

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen yhdenvertaiset mahdollisuudet kehittää kestäviä toimeentulon keinoja ovat vahvistuneet

Liiketoiminnan vastuullisuuden kehittäminen ja sen kehitysvaikutusten ja -riskien yhteisöllinen arviointi edistävät kohdealueen paikallisyhteisöjen kestävä toimentuloa.

Ohjelman tavoittamilla alueilla metsien ja maatalousympäristön elonkirjoja on vahvistettu ja suojeltu

Yksityissektorin hankkeet eivät uhkaa kohdealueen metsien ja maatalousympäristön elonkirjoja tai yhteisöllistä luonnonvarojen suojelua ja käyttöä. Ympäristö- ja ilmastokysymysten huomioon ottaminen ja kestävä kehityksen tavoitteiden integroiminen vahvemmin osaksi liiketoimintaa edistää alueen elonkirjon suojelua.

Ohjelman tavoittamien yhteisöjen toimintavalmiudet osallistua kestävyysmurroksen edistämiseen ovat vahvistuneet

Suomalaistaustainen liiketoiminta toimii enemmän globaalin oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. Suomalaisissa investoinneissa ympäristöllinen ja sosiaalinen kestävyys on vahvistunut. Vastuunkantajilla on enemmän tietoa ihmis- ja ympäristöoikeuksista ja halua edistää liiketoiminnan kestävyttä alueillaan. Suomalaisilla on enemmän tietoa liiketoiminnan vaikutuksista ja siten globaalin ympäristöoikeudenmukaisuuden kysymyksistä.

4.8 Hankerahoituksen prosessit

Käytännöt rahoitettavien hankkeiden valinnassa, sopimuksen solmimisessa, hanketoteuttajien raportoinnissa ja raporttien hyväksymisessä sekä maksatuksissa noudattavat erityissäätiöiden (Abilis, KIOS, Siemenpuu) yhdessä ulkoministeriön kanssa kehittämiä periaatteita.

Hankerahoituksen käytäntöjä noudatetaan johdonmukaisesti kaikissa hankkeissa. Päävastuu prosessista on Siemenpuun toimistolla. Säätiön hallitus tekee päätökset kaikista hakuikkunoiden avaamisista ja hankkeiden rahoituspäätökset. Hankkeiden arvioinnissa ja seurannassa on mukana Siemenpuun vapaaehtoisina toimivista aktiiveista ja asiantuntijoista koostuvat teemaryhmät. Kullakin hakemuksella ja rahoitetulla hankkeella on toimistolla hankevastaava.

Hakemus

Rahoitettavat hankkeet valitaan julkistettavien hakuilmoitusten myötä saatavien ideapapereiden ja hakemusten perusteella. Aiemmin rahoitetuilta tuloksekkailta järjestöiltä voidaan pyytää suoraan jatkohakemus. Ohjelmakaudella 2026–2029 hakukierroksia toteutetaan kussakin pääkohdemaassa 1–2 kertaa. Avoinna olevista hauista tiedotetaan Siemenpuun ja yhteistyökumppanien verkostojen kautta ja Siemenpuun nettisivuilla sekä sosiaalisessa mediassa. Hakukierroksen julkisuutta voidaan rajoittaa

tarvittaessa kohdemaan turvallisuustilanteen mukaan. Monet kansainväliset rahoitusmahdollisuuksia kokoavat nettisivustot julkaisevat myös Siemenpuun hakukutsut.

Hakuprosessi koostuu kahdesta vaiheesta: ensin Siemenpuulle lähetetään ideapaperi eli lyhyt kuvaus hankkeen taustasta, tavoitteista, suunnitelluista tuloksista, toiminnoista ja karkea talousarvio. Ideapaperien arvioinnin pohjalta kiinnostavimmista ja relevantteimmista hankeideoista pyydetään niiden toteuttajajärjestöiltä varsinainen tarkempi hankehakemus. Käytössä on Siemenpuun omat hakulomakkeet. Lomakkeita ja hankehallinnon ohjeistuksia päivitetään kauden alussa ja jatkossa säännöllisesti saadun kokemuksen perusteella.

Hakijajärjestöt ovat vastuussa hankkeen suunnittelusta, jota Siemenpuun hakulomakkeet ja ohjeistukset tukevat. Siemenpuu ei vaadi hakijoilta erityisten suunnittelun ja tuloshallinnan työkalujen käyttöä, mutta hankkeilta odotetaan suunniteltujen ja ennakoitujen tulosten esittelyä yhdessä hankkeen lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden kanssa. Siemenpuu antaa hakijoille tarvittaessa ohjeistusta tavoitteiden ja indikaattoreiden valinnassa ja sanoittamisessa sekä läpileikkaavien tavoitteiden toteuttamisessa. Läpileikkaavien tavoitteiden osalta hankekumppanit tarvitsevat kokemuksen perusteella eniten tukea gender- ja vammaisinkluusion vahvistamisessa. Hankkeen omistajuus säilyy Siemenpuulta rahoitusta hakevilla järjestöillä.

Siemenpuun toimisto ja vapaaehtoisista koostuvat ryhmät tekevät päätöksen, miltä hankkeilta pyydetään ideapaperin perusteella tarkempi hakemus. Hakemukset käsittelee toimisto vapaaehtoisten ryhmien tuella.

Hakemuksen taustatiedot tarkistetaan ja tarvittaessa hakemuksen tai sen yksityiskohtien arviointiin pyydetään teemaryhmien lisäksi tukea muilta hankkeen teemaa, kohdealuetta, tai järjestöä tuntevilta asiantuntijoilta. Tiedot kootaan hakemusyhteenvetoon, mihin kirjataan myös hankkeen riskiarvio ja alustava seurantasuunnitelma. Päätökset hakemuksista tekee Siemenpuun hallitus vapaaehtoisten ryhmien ja toimiston esityksen perusteella.

Rahoitussopimus

Rahoituspäätöksen jälkeen allekirjoitetaan hankkeen rahoitussopimus, jossa määritellään muun muassa maksuerät, raportointiaikataulut, tuen yleiset ehdot sekä Siemenpuun ja tuensaajan vastuut. Rahoitussopimuksella hanketoteuttaja sitoutuu noudattamaan Siemenpuun eettistä ohjesääntöä ja hankehallinnon ohjeistuksia, joissa on mukana ohjelmatuen vakioehtojen mukaisia velvoitteita. Käytössä on Siemenpuun oma sopimusmalli, jonka liitteenä on Siemenpuun ohjeistukset hankekumppaneille. Sopimuksen allekirjoittaa hakijajärjestön edustaja ja Siemenpuun toiminnanjohtaja. Hankesopimuksen aikatauluja voidaan myöhemmin tarvittaessa muuttaa myöhemmin yhteisestä sopimuksesta.

Hanketietokanta

Rahoitetuista hankkeista siirretään tässä vaiheessa kaikki keskeiset tiedot Siemenpuun hanketietokantaan. Hanketietokantaa päivitetään ja käytetään hankesyklin ja seurannan tukena koko hankkeen toteutuksen ja raportoinnin ajan.

Maksatukset

Tavallisimmin hankekumppani toimittaa hankkeesta kaksi raportointia: väliraportin ja loppuraportin, joiden perusteella Siemenpuu tekee hankemaksatuksia. Ensimmäinen maksatus toteutuu sopimuksen allekirjoituksen jälkeen. Maksatukset tehdään kolmessa (yleisimmin 50 %, 40 %, 10 %) tai useammassa maksuerässä. Maksatukset on sidottu raportointiin. Järjestön on ensin katettava loppumaksatuksen

summa omasta pääomastaan ja maksatus tehdään järjestölle, kun loppuraportointi tilintarkastusraportteineen on hyväksytty Siemenpuussa.

Tarvittaessa raportoinnin ja maksatusten aikatauluja sekä osuuksia säädetään hankekohtaisen riskiarvioinnin ja toimintojen kulurakenteen mukaan. Jos hanke kestää yli kaksi vuotta, väliraportointi suoritetaan yleensä vuosittain.

Hankerahoituksen prosessi

Siemenpuu ja paikallinen järjestö

vain Siemenpuu

Raportointi

Hankkeesta raportointiin käytetään Siemenpuun raportointilomakkeita ja ne käsittelee toimisto teemaryhmän tuella. Käsittelyn perustana ovat Siemenpuun kriteerien ja ehtojen mukaiset tarkastuslistat. Väliraportin hyväksyy vastaava ohjelmakoordinaattori ja hyväksyntä annetaan tiedoksi hallitukselle.

Loppuraportin perusteella hankkeesta tehdään loppuyhteenveto, johon kootaan hankkeen tarkistettut tulokset ja taloustiedot. Omarahoituksen lähteet raportoidaan Siemenpuulle. Tilintarkastajien pitää pystyä sisällyttämään tilintarkastusraporttiin lausunto omarahoituksesta. Siemenpuun tuesta saatavat pankkitilin korkotulot täytyy käyttää hankkeen toimintoihin.

Tarvittaessa loppuyhteenvedon tietoja täydennetään formaalin raportoinnin lisäksi saadun muun materiaalin, muun seurannan ja selvitysten perusteella. Loppuyhteenvetoon kirjataan myös koko hankkeen seurannan aikana kootut keskeiset tiedot ja opit sekä kokonaisarvio.

Jos hankkeessa on toimintojen toteuttamisen jälkeen käyttämätöntä jo maksettua hanketukea, niin tälle käyttämättömälle rahoitukselle voi hanketoteuttaja tehdä suunnitelman sen käyttämiseksi hankkeen tavoitteiden edelleen edistämiseksi. Suunnitelman hyväksyy ohjelmakoordinaattori yhdessä toiminnanjohtajan kanssa. Toiminnanjohtajan vastuulla olevassa hankkeessa päätöksen tekee toiminnanjohtaja yhdessä Siemenpuun hallituksen puheenjohtajan kanssa. Jos suunnitelmaa ei ole tai sitä ei hyväksytty, pyydetään käyttämättömän tuen palautusta. Loppuraportti hyväksytään vasta kun tämä palautus on saatu.

Loppuyhteenveto toimii hankkeen loppuraportin hyväksymisasiakirjana ja sen hyväksyy toiminnanjohtaja. Hyväksyjänä on puheenjohtaja, jos hankkeen vastuuhenkilönä on ollut toiminnanjohtaja. Loppuyhteenvedot annetaan hallitukselle tiedoksi. Jos hankkeen toteutuksessa on erityisiä haasteita ja hanke viedään hallituksen erityisseurantaan, silloin myös hankkeen loppuraportin hyväksyntä tulee hallituksen päätettäväksi.

Väärinkäytökset

Jos hankkeessa on identifioitu vakavia ongelmia tai epäillään väärinkäytöksiä hankkeen toteutuksessa tai hallinnossa, tästä ilmoitetaan heti Siemenpuun hallitukselle ja ulkoministeriölle. Jos ongelmaa ei saada ratkaistua, hankkeelle maksettu rahoitus peritään takaisin Siemenpuun takaisinperintälinjauksen mukaisesti.

5. Viestintä ja vaikuttaminen

Siemenpuun ohjelman viestintäkokonaisuus koostuu yhteen nivoutuvista tulostietä, kehitysviestinnästä, globaalikasvatuksesta ja vaikuttamisesta.

Viestimme aktiivisesti ohjelmassa tukemistamme globaalin etelän ympäristöhankkeista, niiden haasteista ja tuloksista. Pyrimme parantamaan suomalaisten tietoisuutta kestävyysmurroksen edistämisestä erityisesti luonnonvarojen yhteisöpohjaisen hallinnan kysymyksissä (metsien yhteisöpohjainen kestävä käyttö, pienviljelijälähtöiset agroekologiset ratkaisut, kestävät yhteisötason energiaratkaisut ja metsäyhteisöjen biokulttuurisista oikeudet) sekä etelän kansalaisyhteiskuntien ja ympäristöihmisoikeuspuolustajien tärkeästä roolista globaalien ratkaisujen edistäjinä.

Siemenpuun viestinnän tulostavoitteena on, että suomalaiset toimivat enemmän globaalin ympäristöoikeudenmukaisuuden edistämiseksi, mikä osaltaan edistää ohjelman tavoittelemaa pitkän aikavälin vaikutusta eli ohjelman tavoittamien maaseutuyhteisöjen kestävien elämäntapojen vahvistumista. Suomalaisina vastuullamme on toimia Suomen globaalin vastuunkannon vahvistamisessa. Jotta tarvittavat muutokset eriarvoisuuden poistamiseksi ja kestävä kehityksen edistämiseksi toteutuisivat, myös suomalaisten elintapojen on muututtava. Pyrkimyksenämme on muutos viestinnän kohderyhmien taidoissa, asenteissa ja toiminnassa.

Viestintämme edistää kestävästä kehityksestä tavoitetta 4.7, jonka mukaan jokaisella kansalaisella tulisi olla kestävästä kehityksestä edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot sekä tavoitetta 12.8, jonka mukaan kestävästä kehityksestä ja luontoa suosivista elämäntavoista ollaan tietoisia kaikkialla.

Pyrimme saavuttamaan monikanavaisella viestinnällämme vähintään 35 000 suomalaista vuodessa ja koko ohjelmakauden aikana 150 000 henkilöä. Siemenpuu tavoittaa helpoiten globaali oikeudenmukaisuudesta, ympäristöasioista ja alkuperäiskansoista kiinnostuneita tai kansalaistoimintaan aktiivisesti osallistuvia kansalaisia, tutkijoita ja yhteisöjä. Kehityksmaaliikelle Siemenpuu tuo lisää ympäristönäkökulmaa ja ympäristöliikelle syvempää globaalia näkemystä. Uusina kohderyhminä pyrimme tavoittamaan laaja-alaisemmin kulttuurivaikuttajia ja kulttuuritapahtumiin osallistuvia ihmisiä.

Viestintämme tapahtuu pääosin Suomessa ja suomeksi, mutta erityisesti verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa teemme viestintää myös englanniksi. Kansainvälisille ja paikallisille yhteistyöverkostoille viestimme tarvittaessa myös portugaliksi ja ranskaksi. Kansainvälisen viestinnän kohteena ovat erityisesti muut rahoittajaorganisaatiot.

Etelän järjestöjen hankkeiden tukijana (ja ilman omaa paikallista henkilöstöä) Siemenpuu ei tee aktiivista omaa viestintää tai vaikuttamistyötä kumppanien kotimaissa: se kuuluu Siemenpuun tukea saavien järjestöjen omistajuuteen ja hanketoimintoihin. Edellytämme rahoitussopimuksen yhteydessä kumppaneilta hankkeesta ja sen tuloksista viestimistä sekä Siemenpuun (ja ulkoministeriön) mainintaa rahoitustuen antajana. Tuemme kumppaneita myös etelä-etelä-tiedonvaihdossa. Paikallisen viestinnän ja vaikuttamistyön tulokset raportoidaan hankkeiden tuloksissa. Tulostavoitteissamme olemme arvioineet rahoitettavien hankkeiden tavoittavan tiedotuksellaan vähintään 200 000 henkilöä.

Avoin tiedottaminen hankkeista voi joissakin maissa (kuten Myanmar) lisätä järjestöjen tai hyödynsaajayhteisöjen turvallisuusriskejä vaikean kansalaisyhteiskunnan toimintaympäristön vuoksi – näissä tapauksissa kumppaneiden kanssa sovitaan tiedottamisen minimitasosta. Tuomme omassa viestinnässämme esiin toimintaympäristöä ja kumppaneiden onnistumisia, mutta salaamme tarvittaessa sensitiivisen tiedon.

Ohjelmakaudella (vuosina 2027–2029) toteutetaan erillinen yhteisömetsiin sekä paikallisyhteisöjen ja alkuperäiskansojen metsänsuojeluun liittyvä viestintä- ja kestävyyskasvatushanke (tai ympäristöpainotteinen globaalikasvatushanke) yhdessä etelän kumppanijärjestöjen ja suomalaisten perustajajärjestöjen kanssa. Hankkeessa yhdistetään näitä teemoja myös suomalaiseen metsäkeskusteluun pyrkien laaja-alaiseen yhteistyöhön yritysten, nuorten ympäristöliikkeiden, tutkijoiden ja kulttuurivaikuttajien kanssa. Hankkeelle laaditaan tarkempi suunnitelma vuoden 2027 aikana.

Päivitämme ja kehitämme muutosvaihtoehdot.fi -sivustoamme, joka esittelee globaalin etelän kansalaistoimijoiden aloitteita kestävyysmurroksen ja järjestelmätason muutoksen mahdollistamiseksi. Yhteistyötä sivuston kehittämisessä ja hyödyntämisessä tehdään etelän kumppaneiden, Siemenpuun vapaaehtoisverkoston, Suomen kohtuusliikkeen sekä uusien ympäristöliikkeiden kanssa.

Viestinnässä tehdään laaja-alaista yhteistyötä perustajajärjestöjen, muiden järjestöjen ja verkostojen, yliopistojen sekä kulttuuritapahtumien kanssa. Yhteistyötä tulevalle ohjelmakaudella on jo sovittu muun muassa Helinä Rautavaaran museon, Pölyttäjien kirjo -tiede-taidehankkeen sekä Helsingin yliopiston Kehitystutkimuksen oppiaineen ja TreesForDev ja EXALT-tutkimusohjelmien kanssa.

Myös vaikuttaminen on yhteistyötä. Siemenpuu tarjoaa asiantuntemustaan kehitysyhteistyön ja tutkimuksen toimijoiden käyttöön toiminnan kehittämässä. Ohjelmakaudella jatketaan osallistumista kattojärjestö Fingon ja sen jäsenjärjestöjen yhteiseen kehityspoliittiseen vaikuttamistyöhön sekä uutena jäsenenä Naiset, rauha ja turvallisuus (1325) -verkostossa. Lisäksi tulevasta konkreettisesta yhteistyöstä on sovittu jo Taksvärkki ry:n, Perpetuum Mobile ry:n Ecologists at Risk -ohjelman sekä RELEX Säätiön kanssa.

Pääviestintäkanavamme ovat verkkosivut, sosiaalinen media ja uutiskirje sekä tapahtumat (webinaarit, keskustelutilaisuudet, yleisötapahtumat), julkaisut ja muiden tahojen kanssa tehtävä yhteistyö.

Verkkosivuiltamme (<https://siemenpuu.org>) löytyvät kaikki ohjelman perustiedot mukaan lukien teemojen ja pääkohdemaiden esittelyt. Lisäksi sivuilla julkaistaan tuettujen hankkeiden perustiedot ja niiden päätyttyä niiden tulostiedot. Koosteita näistä julkaistaan Siemenpuun uutiskirjeessä ja sosiaalisessa mediassa.

Sosiaalinen media on murroksessa: ohjelmakaudella myös Siemenpuu jättää teknologiayhtiö Metan alustat ja siirtyy demokraattisemmin hallittujen avoimen lähdekoodin viestintäalustoille. X-lyhytviestipalvelun käytön olemme jo lopettaneet. Siksi emme aseta tavoitteita nykyisten kanaviemme seuraajamäärien kasvulle.

Kehitämme mediatyhteyksiä muun muassa osallistumalla aktiivisesti Viestintä ja kehitys -säätiön koordinoiman järjestöjen asiantuntijapoolin toimintaan.

Myös henkilökohtainen vuorovaikutus (keskustelut ja viestinvälitys) on tärkeää: kannustamme Siemenpuun aktiiveja ja toiminnastamme kiinnostuneita välittämään Siemenpuun ja etelän kumppanien viestejä ja näkemyksiä omissa verkostoissaan.

Viestinnän ja vaikuttamistyön keskeiset tulostavoitteet ja mittarit on esitelty ohjelman tulosemptyksissä.

6. Tulosemptyksaus

Siemenpuun tulosemptyksaus koostuu päätöksenteon, seurannan, arvioinnin, riskienhallinnan ja oppimisen prosesseista, jotka limittyvät ja muodostavat toisiaan täydentävän tulosemptyksauksen kokonaisuuden.

Ohjelmassa seurataan järjestelmällisesti edistymistä tulosten ja vaikutusten saavuttamisessa. Tämä seuranta tuo ymmärrystä mahdollisista tarvittavista toiminnan mukautuksista vastaamaan paremmin muuttuvia tarpeita ja olosuhteita, mikä parantaa tehokkuutta ja toiminnan vaikuttavuutta. Se tukee myös tilivelvollisuuden ja läpinäkyvyyden toteutumista. Keskeistä on myös muutosteorian ja tulosemptyksauksen toimivuuden arviointi.

Ohjelmassa kerätään monipuolisesti seurantatietoa ja arvioidaan edistymistä tavoiteltujen tulosten ja vaikutusten toteutumisessa. Tietoa kerätään erityisesti erillisen tulosemptyksin kuvaamista keskeisistä indikaattoreista, mutta tavoitteena on saada myös tuloksellisuuden arviointia tukevaa laadullista tietoa kaikilta tulosalueilta. Arvioinnilla pyritään tunnistamaan myös mahdollisia ennakoimattomia, tahattomia ja negatiivisia vaikutuksia.

Hankkeiden tulokset ovat niitä toteuttavien globaalien etelän järjestöjen saavuttamia, ja Siemenpuu myötävaikuttaa niiden syntymiseen rahoituksella ja muulla tuella. Ohjelman viestintä on suuremmin Siemenpuun omassa ohjauksessa.

Tuettujen hankkeiden osalta Siemenpuun tulosohejaus toteutuu edellä kuvatun hankeprosessin rytmisissä hankkeiden valinnan ja hankkeiden toteutuksen aikaisen ohjeistuksen, neuvonnan ja yhdessäoppimisen muodossa. Hankekumppaneita tuetaan toimintansa kehittämisessä taloushallinnossa, tulosten arvioinnissa ja tulostiedon soveltamisessa suunnitteluun. Toiminnan sisällöllisten teemojen kysymyksissä tuetaan erityisesti vertaisoppimista esimerkiksi fasilitoimalla kumppanien yhteistyökokouksia ja muuta tiedonvaihtoa paikallisesti ja globaalisti. Ohjelman läpileikkaavien teemojen osalta on odotettavissa, että hankekumppanit tarvitsevat erityisesti tukea vammaisinkluusion vahvistamisessa. Hanketuessa pyritään tulevalle ohjelmakaudelle kannustamaan hanketoteuttajia budjetoimaan varoja kohtuullisiin mukautuksiin vammaisinkluusion vahvistamiseksi.

Pääosa hanketuen arviointitiedosta saadaan tuettujen hankkeiden rahoitussopimuksen mukaisesta raportoinnista ja oman seurannan perusteella. Ohjelmakauden aluksi hankkeiden raportointiohjeistus ja -lomakkeet päivitetään vastaamaan päivitettyä muutosteoriaa, ottaen huomioon myös meneillään olevalla ohjelmakaudelta saadut kokemukset. Oma seuranta toteutuu muun muassa seurantamatkoina Suomesta käsin, rekrytoimalla paikallisia tahoja tekemään seuranta Siemenpuun puolesta ja seuraamalla alueeseen ja aihepiiriin liittyvää keskustelua. Ennen muuta seuranta tehdään kirjeenvaihdolla ja etäyhteyksin hankkeen toteuttajien ja mahdollisesti muiden alueella tai aihepiirissä toimivien tahojen kanssa.

Arviointiedon syventämiseksi ohjelmakaudella teetetään muutamista tuetuista hankkeista tapaustutkimuksia, joissa selvitetään hankkeiden toimintojen ja Siemenpuun tukitoimien tuloksia. Tapaustutkimusten tarkoituksena ei ole antaa kokonaisarviota hankkeiden tehokkuudesta, vaan tavoitteena on kerätä syvällisempää tietoa valituissa tutkimuskysymyksissä kuin mitä tavanomaisessa hankeraportoinnissa on saatavilla.

Monet Siemenpuun kumppanit toimivat kulttuureissa, joissa kirjallinen ilmaisu ei ole vahva kommunikoinnin väline. Usein hankeraportoinnissa monet hankkeiden ennakoimattomista tuloksista sekä arviot tuloksellisuuden esteistä ja onnistumisten edellytyksistä yhteisöissä jäävät kirjaamatta. Tapaustutkimuksilla pyritään syventämään ymmärrystä myös näistä kysymyksistä. Tavoitteena on myös, että hankkeiden kumppanijärjestöt voivat tapaustutkimusten avulla arvioida omia tiedonkeruumenetelmiään, oppimisen ja toiminnan suunnittelua sekä vaikutusten arviointia. Tapaustutkimusten toivotaan tuovan uutta tietoa, ymmärrystä ja ideoita kyseisille kumppaneille ja paikallisyhteisöille, mahdollisesti myös Siemenpuun muille kumppaneille.

Tapaustutkimusten käyttöä testattiin jo ohjelmakaudella 2022–2025 kolmessa hankkeessa. Selvitysten tekoon rekrytoitiin paikalliset tutkijat. Näillä tutkimuksilla ei täysin saavutettu niille asetettuja tavoitteita, mutta ne toivat lisää tietoa hankkeiden toimintaympäristöstä ja laajensivat kokonaiskuvaa hanketoiminnan mahdollisuuksista ja esteistä. Tavoitteena on vuoden 2024 tapaustutkimusten prosessin ja menetelmällisten oppien perusteella kehittää tätä menetelmää.

Hankekumppaneita tuetaan myös omien hankekohtaisten arviointien tekemisessä osana hanketoteutusta, itsearviointien kehittämisessä ja ulkopuolisten evaluointien teettämisessä.

Ohjelmatasolla Siemenpuu tekee itsearviointia läpileikkaavien tavoitteiden toteutumisesta hankerahoituksessa ja kuinka ohjelmassa on pystytty kehittämään näiden tavoitteiden huomioimista. Vertailutietona ovat meneillään olevalla kaudella tehdyt itsearviointit.

Ohjelmassa teetetään vähintään yksi riippumattoman ulkopuolisen evaluointiin erikoistuneen asiantuntijan ohjelmatasoinen evaluointi. Evaluoinnissa tarkastellaan Siemenpuun hankerahoituksen ja tukitoimien tehokkuutta, tuloksellisuutta, vaikuttavuutta ja kestävyttä.

Tarkemmat suunnitelmat tapaustutkimusten, itsearvioinnin ja evaluaation suhteen tehdään vuosien 2027–2028 aikana, kun pääosa ohjelmassa rahoitettavista hankkeista ja niiden maa- ja teemakohtaisesta jakautumisesta on jo tiedossa. Tapaustutkimukset ja itsearviointi ajoittuvat niin, että niiden tulokset ovat käytössä varsinaisessa ohjelmataason evaluoinnissa, mikä toteutetaan vuodenvaihteessa 2028–2029.

Ohjelman viestintä- ja vaikuttamistyöstä kerätään tulostmatriisiin mukaisesti tietoja, minkä lisäksi teetetään haastatteluja tuloksellisuuden arvioinnin tietopohjan lisäämiseksi. Yhdessä ulkopuolisen haastattelijan kanssa haastatteluihin etsitään monipuolinen joukko Siemenpuun viestinnän seuraajia. Haastatteluilla pyritään saamaan enemmän ja monipuolisempaa tietoa viestinnän tuloksellisuuden arvioimiseksi kuin mitä esimerkiksi nettipohjaisilla kyselyillä tai palautelomakkeilla on tähän mennessä saatu.

Tulosohjauksen ja arvioinnin oppimisprosessiin pyritään sitouttamaan koko Siemenpuun toimijoiden piiri: hallitus, henkilöstö, vapaaehtoisteemaryhmien jäsenet ja hankekumppanit. Oppimisprosessissa on tukena myös Siemenpuun laaja asiantuntijaverkosto.

Tuettujen hankkeiden arviointi tapahtuu hankkeiden omassa aikataulussa ja hankkeiden tulokset lisätään tulosraportteihin sinä vuonna, jolloin niiden loppuraportoinnit on hyväksytty. Koko ohjelman tasolla arviointia tehdään vähintään puolivuositain sekä sisäisen että ulkoisen vuosiraportoinnin yhteydessä ja arviointitieto kootaan ja analysoidaan ohjelman vuosiraporteissa.

7. Ohjelman resurssit

Säätiön toimiva hallinto ja henkilöstöhallinto luovat puitteet koko ohjelman toteutukselle. Hallinnon ohjeistuksia ja käytäntöjä kehitetään aktiivisesti. Siemenpuu tukee hankehallintonsa käytänteillä hankekumppanien resurssien tehokasta käyttöä. Siemenpuu tunnistaa sosiaalisen vastuunsa myös työhyvinvoinnin edistämiseksi henkilöstön, laajan vapaaehtoistoimijoiden verkoston ja hankekumppanien parissa.

Siemenpuulla on pitkä kokemus kehitysyhteistyön toteuttamisesta ja sen hallinnollinen ja taloushallinnollinen kapasiteetti on hyvä mm. pitkäaikaisen ja osaavan henkilöstön sekä useiden vuosien ajan hiottujen käytänteiden myötä. Strateginen ohjelmasuunnittelu ja hyvä asiantuntemus ohjelman teemoista ja kohdealueista on saanut Siemenpuun näkymään ulkopuolisille kokoaan huomattavasti suurempana toimijana.

Siemenpuu sai valtionavustusta ohjelmakaudelle 2026–2029 yhteensä 4 300 000 €.

Avustuksesta 2 540 000 € välitetään paikallisille järjestöille hankerahoituksena. Tuettavissa hankkeissa paikallisten järjestöjen oma rahoitusosuus on vähintään 133 684 €. Tämän lisäksi vielä kohdentamaton 236 000 € tulee todennäköisesti suuntautumaan hankerahoitukseen paikallisille järjestöille mahdollisten uusien avausten ja yhteistyömuotojen kautta.

Hankkeiden seurantaan, arviointiin ja muihin tukitoimintoihin käytetään 922 200 € ja ohjelman viestintään 192 800 € (sisältäen kestävyyskasvatushankkeen). Ohjelman hallintokustannukset ovat 409 000 €.

Ulkoministeriön ohjelmatuki muodostaa pääosan Siemenpuun rahoituksesta, mutta ohjelmalle tullaan hakemaan myös lisärahoitusta, jotta toimien tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta voidaan entisestään kasvattaa. Lisärahoitusta haetaan ohjelman teemallisen yhteistyön kautta. Lisärahoituksen

mahdolliseen omavastuuosuuteen pyritään saamaan ohjelmatuen ulkopuolisena toimintona keräysvaroja yksityisiltä ja oikeushenkilöiltä.

Ohjelmassa tuetaan pääasiallisesti pienten ja keskisuurten paikallisten järjestöjen toimintaa, jossa Siemenpuun lisäarvo on merkittävä. Nämä järjestöt tarvitsevat suuria toimijoita enemmän tukea hallintoonsa ja toimintaa tukevaan verkostoitumiseen. Kauden hankemäärä on arvioitu suhteessa hankevaroihin sekä suunnittelun ja seurannan resursseihin.

Ohjelman viestinnässä hyödynnetään laajaa yhteistyökumppaneiden verkostoa. Sen avulla ohjelman budjetissa viestinnälle varatut resurssit toimivat tehokkaasti, tavoittaen kattavasti sekä jo olemassa olevaa että uutta yleisöä. Viestintä takaa Siemenpuulle yhä suuremman tunnettavuuden, joka osaltaan parantaa myös toiminnan tuloksellisuutta.

Siemenpuu-säätiön koko henkilöstö (neljä henkilöä) työskentelee ohjelmassa. Henkilöstön ja luottamushenkilöiden lisäksi Siemenpuussa toimii aktiivi- ja asiantuntijaverkosto, joka tukee toiminnan tuloksellisuutta.